

**Vlaamse
overheid**

INSPIRATIEBUNDEL VOOR EEN REGEERAKKOORD 2024-29

GELIJKE KANSEN, INTEGRATIE EN INBURGERING

**AGENTSCHAP
BINNENLANDS
BESTUUR**

vlaanderen.be/abb

Inleiding

Dit laatste deel van de inspiratiebundel vangt aan met een compacte omgevingsanalyse. Daarin situeren we eerst samenlevingsbeleid (sub 1). Het waarom van dat beleid en wie het in welke rol opneemt binnen welk wetgevend kader komt hier aan bod.

Vervolgens staan we kort stil bij de diversiteit van de bevolking in Vlaanderen (sub 2) en de impact daarvan. In het onderdeel samenleven (**sub 3**) komen de **beleidstopics** aan bod die in het verlengde liggen van de bestrijding van dynamieken die het samenleven bedreigen of van de versterking van dynamieken die het samenleven bevorderen. Dat gaat over bestrijding van discriminatie en preventie van gewelddadige radicalisering en over de versterking van de sociale cohesie, stimulatie van genuanceerde beeldvorming, het faciliteren van de interlevensbeschouwelijke dialoog, de bevordering van een inclusieve publieke ruimte, ondersteuning van digitale inclusie en versterking van de gemeenschappelijke taal.

Het onderdeel **sub 4** gaat over **beleidstopics** om alle burgers volwaardig te laten deelnemen aan de samenleving. Het is gericht op specifieke **doelgroepen** die af te rekenen hebben met achterstellingsmechanismen. Het gaat dan over handicapbeleid, actieve participatie van personen van buitenlandse herkomst, versterking van gendergelijkheid en aandacht voor seksuele en genderdiversiteit.

Daarop volgen 4 debatfiches (sub 5). Elke debatfiche situeert het beleidsthema waarover het debat ging, geeft aan welke sprekers en stakeholders eraan deelnamen en vermeldt de conclusies en beleidsaanbevelingen op grond van het debat enerzijds en van ABB anderzijds.

1. Situering van samenlevingsbeleid

Vlaanderen telt 6.774.807 burgers (1 januari 2023). Die burgers brengen een waaier aan diversiteit met zich mee, op het vlak van herkomst, geslacht, genderidentiteit, seksuele oriëntatie, fysieke eigenschappen, levensbeschouwingen etc. Die enorme rijkdom aan diversiteit komt samen in de gemeenten, buurten, wijken en straten in Vlaanderen.

In de ideale wereld kunnen al die burgers volwaardig en gelijkwaardig deelnemen aan onze Vlaamse samenleving. Een gelijkheids- en integratiebeleid zou daarin overbodig zijn. Anno 2024 is dat nog niet de realiteit. Om dat doel te verwezenlijken voeren we een beleid dat inzet op de hele samenleving. We werken in op zowel dynamieken die het samenleven in diversiteit ondermijnen als op dynamieken die het samenleven versterken. Concreet moeten we een actief beleid voeren om discriminatie tegen te gaan, schadelijke polarisatie en segregatie tegen te gaan, sociale cohesie te versterken, te werken aan genuanceerde beeldvorming, interlevensbeschouwelijke dialoog te stimuleren en te werken aan een integraal (digitaal) toegankelijke leefomgeving.

We moeten erkennen dat er nog altijd achterstellingsmechanismen bestaan die sommige mensen en groepen disproportioneel treffen. Daarom is er vanuit het beleid speciale aandacht nodig voor een aantal bijzondere doelgroepen. Het integratiebeleid focust op personen van buitenlandse herkomst / anderstaligen. Bij het gelijkheidsbeleid gaat het om thema's als gender- en seksuele diversiteit, toegankelijkheid en handicap. Er zijn uiteraard nog andere groepen die bijzondere aandacht verdienen. Zo wordt ook een jongerenbeleid, seniorenbeleid, armoedebestrijdingsbeleid... gevoerd. Telkens gelinkt aan het 'samenlevenbeleid' maar waarvoor er een (andere) minister bevoegd is.

Het is essentieel om de uitdagingen te identificeren en doelgerichte maatregelen te nemen om gelijke kansen voor iedereen te verzekeren. Gelijke kansen waarborgen is niet alleen een kwestie van rechtvaardigheid, maar ook cruciaal om het potentieel van al onze burgers te laten bloeien en het te benutten.

De uitdagingen én oplossingen om samenleven in diversiteit mogelijk te maken situeren zich in tal van Vlaamse domeinen, zoals werk, onderwijs, welzijn, wonen... Dat wil zeggen dat we een inclusief en transversaal beleid moeten voeren. Dat doen we binnen het algemene beleid van de verschillende beleidsdomeinen, grotendeels via algemene maatregelen en, alleen als dat nodig is, via een categoriaal aanbod naar de specifieke doelgroep. Aan

een evenredige participatie werken is dus een gedeelde verantwoordelijkheid van de hele Vlaamse Regering. De ministers bouwen vanuit hun specifieke bevoegdheden mee aan de doelstellingen van dat beleid.

Steden en gemeenten zijn prioritaire partners. Het lokale bestuursniveau is het best geplaatst om knelpunten te detecteren, om prioriteiten te bepalen in afstemming met het algemeen beleid van de gemeente of stad en om mee een inclusieve samenleving te creëren.

Het Integratiedecreet³⁶, het Gelijkekansendecreet³⁷ en het decreet over preventie van gewelddadige radicalisering³⁸ vormen de huidige kaders waarin de uitgangspunten van het beleid zijn opgenomen en de modaliteiten zijn bepaald over hoe we dat transversale beleid moeten opzetten, hoe de Vlaamse overheid daarbij samenwerkt met de lokale besturen, welke partners mee het beleid uitvoeren en daarvoor terugkerende middelen krijgen, hoe er met het middenveld als belangenbehartiger van doelgroepen wordt gewerkt etc. ABB neemt de ondersteuning van dat beleid op.

2. Divers Vlaanderen

De laatste decennia is de maatschappij in ijltempo veranderd. Onze bevolking is diverser geworden. Migratie is een motor van die verandering. Er zijn er nog vele andere: vergrijzing, nieuwe samenlevingsvormen, digitalisering en meer individuele vrijheid.

Begin 2023 was 26% van de bevolking in het Vlaamse Gewest van buitenlandse herkomst³⁹. Die groep is gemiddeld genomen jonger dan de bevolking van Belgische herkomst. Dat zorgt ervoor dat het aandeel personen van buitenlandse herkomst in de totale bevolking bij de jongste leeftijdsgroepen duidelijk hoger ligt dan die 26%. Begin 2023 was 41% van de 0- tot 17-jarigen in het Vlaamse Gewest van buitenlandse herkomst (in 2016 bedroeg dat aandeel 33%). Bij de 18- tot 64-jarigen gaat het om 28% en bij de 65-plussers om 8%⁴⁰.

De diversiteit neemt in bijna alle gemeenten toe. Tegelijk blijft de diversiteit in een meerderheid van de gemeenten in kwantitatieve zin beperkt⁴¹. Migratie en daarmee samenhangend de demografische evolutie kennen dus een ongelijke ruimtelijke spreiding binnen Vlaanderen. Het aandeel personen van buitenlandse herkomst ligt het hoogst in de grootsteden Antwerpen en Gent, in de grensstreek met Nederland in de provincies Antwerpen en Limburg, in de Limburgse mijnstreek en in de rand rond Brussel. Ook de centrumsteden kennen een relatief hoog aandeel.

Ook de diversiteit binnen de diversiteit (ook wel superdiversiteit genoemd) neemt toe. Waar migranten in het verleden uit een beperkt aantal landen van herkomst kwamen, zien we vandaag migratie vanuit alle hoeken van de wereld. Momenteel wonen er meer dan 190 verschillende herkomstnationaliteiten in Vlaanderen, elk met hun eigen taal, cultuur, religie, sociaal-economische positie, migratieverhaal. 'De Vlaamse burger' bestaat niet (meer).

De Vlaamse bevolking bestaat ongeveer uit de helft mannen en de helft vrouwen. Waar vroeger het gezin – man en vrouw met 2 kinderen – de norm was, zien we ook hier een diversifiëring van de samenleving. Een analyse van de cijfers van Statbel door De Tijd (2022) geeft aan dat bijna 36% van alle huishoudens in ons land bestaat uit alleenwonenden. Dat aantal zal nog toenemen. Maar liefst 80% van de alleenstaande ouders zijn vrouwen. Er is een grote groep van mensen die zich niet kunnen vinden in binaire gendernormen en de heteronorm. We gebruiken het letterwoord 'lgbti+' om naar hen te verwijzen. De letters staan voor lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender en intersekse. De '+' staat voor andere genderidentiteiten, genderexpressies, seksuele en romantische oriëntaties die daarnaast nog bestaan (bijv. non-binaire of asexuele personen). De exacte omvang van de groep lgbti+-Vlamingen kennen we niet, maar onderzoeken in binnen- en buitenland over lgbti+-thema's laten veralgemeend stellen dat tussen de 5% en 10% van de bevolking zich als lgbti+ identificeert.

36 <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1023121&param=informatie&ref=search&AVIDS=1217894,1217900,1217902,1217927,1217929,1358336,1364941>

37 <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1017082&param=informatie&ref=search&AVIDS=>

38 <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1790262>

39 <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/bevolking/bevolking-naar-herkomst>

40 <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking/herkomst#news>

41 Vandekerckhove B., Geldof D., De Decker P., Vanhaeren R., Van Damme W., Van Hulle M., Schillebeeckx E., Balcaen R., (2022), Atlas Superdiversiteit Vlaanderen - Toekomstverkenningen: Ruimtelijke verkenning van een superdiverse samenleving; uitgevoerd in opdracht van Departement Omgeving

Het begrip 'handicap' verwijst naar een heel brede, heterogene groep mensen met zeer uiteenlopende soorten aandoeningen en/of chronische ziektes. Afhankelijk van de gehanteerde bron varieert het aandeel van personen met een handicap van 16% tot 24% van de meerderjarige bevolking. Met de steeds verder vergrijzende bevolking nemen ouderen alvast een prominente plaats binnen de groep van personen met een handicap. Sinds 2000 nam het aandeel van de bevolking van 65 jaar of ouder toe: van 17% in 2000 over 18% in 2010 naar 21% in 2023. Het aandeel jonger dan 18 jaar daalde van 21% in 2000 naar 19% in 2023.

3. Samenleven

Die stijgende diversiteit zorgt voor veel kansen, maar ook uitdagingen. Daarom willen we dynamieken die het samenleven bedreigen bestrijden. En dynamieken die het samenleven bevorderen versterken.

3.1. Discriminatie bestrijden

Het principe van gelijke behandeling of 'non-discriminatie' is een van de grondslagen van onze democratische samenleving. Toch behoort discriminatie tot de dagelijkse realiteit. Veel mensen ondervinden ongelijke behandeling door hun herkomst, huidskleur, geloof, handicap, leeftijd, geslacht, seksuele geaardheid of een ander beschermd kenmerk. Mensen die op het kruispunt staan van meerdere van die kenmerken zijn vaak extra kwetsbaar. Als beleidsmakers is het onze plicht om discriminatie mee te bestrijden.

Het decreet over gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid schept het kader voor dat beleid. Het Vlaamse anti-discriminatiebeleid baseert zich onder meer op 4 belangrijke Europese richtlijnen die zijn omgezet in het Vlaamse kaderdecreet inzake gelijke kansen en non-discriminatie. Het decreet voorziet een twintigtal zogenoemde beschermde kenmerken waaronder geslacht, genderidentiteit, genderexpressie, leeftijd, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, geboorte, vermogen, geloof of levensbeschouwing, politieke overtuiging, taal, gezondheids-toestand, handicap, fysieke of genetische eigenschap, sociale positie, huidskleur, etniciteit of nationaliteit. Het kaderdecreet is van toepassing binnen de grenzen van de bevoegdheden van het Vlaamse Gewest en de Vlaamse Gemeenschap (dus bijv. onderwijs, arbeidsbemiddeling). Binnen dat toepassingsgebied verbiedt het decreet elke vorm van discriminatie, zowel in de overheidssector als in de particuliere sector. De vormen zijn: directe discriminatie, indirecte discriminatie, intimidatie, seksuele intimidatie, weigering van een verzoek tot redelijke aanpassingen en opdracht geven tot discriminatie. Het kaderdecreet regelt ook de handhaving.

In 2023 werd het Vlaams Mensenrechteninstituut opgericht (verder: VMRI). Het VMRI heeft als onafhankelijk instituut een breed mandaat om alle mensenrechten te beschermen en te bevorderen (inclusief en in het bijzonder het recht op gelijke behandeling) binnen de Vlaamse bevoegdheden. In het 1ste jaar nam het VMRI meer dan 900 klachten in behandeling⁴². De meeste dossiers gaan over het beleidsdomein onderwijs (27%), op de 2de plaats staat wonen (17%), gevolgd door problemen in werksituaties (10%). Het gaat daarbij vooral om mensen die zich ongelijk behandeld voelen (48%), redelijke aanpassingen voor iemand met een handicap die geweigerd worden (16%) of directe discriminatie op basis van bijvoorbeeld huidskleur (16%). Andere klachten hebben dan weer betrekking op indirecte discriminatie, intimidatie of seksuele intimidatie. Naast het VMRI geven ook andere instanties en onderzoeken zicht op discriminatie en racisme in Vlaanderen de voorbije jaren. Belangrijke kanttekening: het 'dark number' ligt vele malen hoger.

- Het Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (IGVM) registreerde 1.046 meldingen van discriminatie in 2022.
- Unia registreerde in 2022 2.458 meldingen voor feiten op het Vlaamse grondgebied, waarover 774 dossiers werden geopend (exclusief domein media). Meer dan een kwart van de dossiers ging over de grond handicap. Bijna de helft over raciale criteria.
- Ook andere cijfers tonen aan dat racisme nog altijd aanwezig is in verschillende maatschappelijke sectoren én kan variëren tussen specifieke bevolkingsgroepen. Zo tonen correspondentietesten op de arbeidsmarkt in Gent en Antwerpen (2021) discriminatie van sollicitanten met een niet-Vlaamse naam aan. Ook sollicitanten met oudere leeftijd, transgenderidentiteit of fysieke beperking werden systematisch minder vaak uitgenodigd voor een sollicitatiegesprek.

⁴² Krantenartikel in De Zondag, 10 maart 2023

- Volgens de LGBT II Survey van het Europese Fundamental Rights Agency (FRA) ondervond 39% van de Belgische lgbti+-respondenten in de afgelopen 12 maanden op minstens 1 van de 8 bevroegde levensdomeinen discriminatoir gedrag. Bij transgender en interseks respondentes was dat respectievelijk 57% en 67% (2020).
- Ook onze eigen Survey Barometer Samenleven 2023⁴³ toont aan dat 31% van de bevroegde personen tussen de 18-85 jaar in het Vlaamse Gewest de voorbije 12 maanden discriminatie heeft ervaren. Bij die personen is de meestvoorkomende (subjectieve) discriminatiegrond herkomst (25%), gevolgd door geslacht (23%), inkomen (21%), leeftijd (20%), ziekte (16%), huidskleur (13%) en geloof (11%).
- Ook in het onderwijs werd discriminatie al op wetenschappelijke wijze aangetoond⁴⁴. Leerlingen van buitenlandse herkomst worden bijvoorbeeld vaker georiënteerd naar lagere studierichtingen dan leerlingen van Belgische herkomst met dezelfde punten.

3.2. Sociale cohesie versterken

In een diverse samenleving vormt sociale cohesie een uitdaging waar zowel het beleid als de burgers actief aan moeten werken. Volgende aspecten zijn belangrijk om sociale cohesie te meten: (1) vertrouwen in de medemens, (2) houdingen ten opzichte van diversiteit, (3) het gevoel erbij te horen, (4) sociale netwerken en (5) engagement. Uit verschillende cijfers blijkt dat we de sociale cohesie nog kunnen versterken.

Met de Barometer Samenleven 2023 hebben we het vertrouwen in de medemens bevroegd. De resultaten: alleen bij de respondenten van Belgische herkomst en van EU-herkomst (1ste generatie) geeft meer dan de helft aan vertrouwen te hebben in de medemens. Bij de respondenten van niet-EU-herkomst (2de generatie) ligt het vertrouwen in de medemens het laagst met 28%.

De houding die de bevolking heeft ten opzichte van diversiteit is een belangrijke component van sociale cohesie. Uit de Gemeente-Stadsmonitor 2024 blijkt dat 3/4 van de bevolking een neutrale of positieve houding heeft ten opzichte van diversiteit.

In de Survey Samenleven in Diversiteit (SID) beschrijven enkele indicatoren het gevoel er al dan niet bij te horen: meer dan 80% van de respondenten voelt zich thuis in België. Toch zien we ook een aantal tendensen die het samenleven ondermijnen. Zo heeft minder dan de helft van de respondenten van Marokkaanse, Turkse, Congolese en Afghaanse herkomst het gevoel dat de samenleving hun inspanningen om erbij te horen waardeert. Door diverse sociale contacten aan te gaan kan het onderlinge vertrouwen toenemen. Dat kan dan weer bijdragen tot meer samenhang in de maatschappij. Zulke contacten kunnen ontstaan op plaatsen waar mensen elkaar ontmoeten, zoals de werkvloer, in de woonomgeving, op school, in de vrije tijd enz. Vanuit het beleid willen we die diverse sociale contacten stimuleren en vergemakkelijken. De sociale samenhang versterken is in het Integratiedecreet dan ook 1 van de hoofddoelen.

In extreme vorm kan het gebrek aan sociale cohesie leiden tot segregatie. Dat is het proces waarbij mensen van verschillende groepen op basis van herkomst, etniciteit, religie of sociale klasse, gescheiden worden in specifieke gebieden of gemeenschappen. Het kan leiden tot ongelijkheid, marginalisatie en discriminatie.

Om de problematiek van segregatie van naderbij te bekijken, organiseerden we op 4 december 2023 een stakeholdersdebat over dit thema. Meer standpunten en beleidsaanbevelingen vind je bij het onderdeel 'debat over segregatie' (sub 5.1., p. 104).

Een gemeenschappelijk begrip over de normen die de rechtsstaat bepaalt en de aanvaarding van de fundamentele grondwaarden die eraan ten grondslag liggen, is nodig om tot burgerschap en sociale samenhang te komen. Het omvat het respecteren en uitdragen van de principes van de democratische rechtsstaat zoals beschreven in de grondwet, zoals gelijkheid van alle burgers, waaronder de gelijkheid tussen vrouwen en mannen, non-discriminatie, respect voor de rechtsstaat, scheiding van Kerk en Staat, democratie, vrijheid van meningsuiting, vrijheid

⁴³ www.barometersamenleven.be

⁴⁴ <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/diversiteitsbarometer-onderwijs>

van levensbeschouwing, vrijheid van vereniging, vrijheid van ideologische en filosofische overtuiging. De overheid moet die rechten en vrijheden garanderen en ze zelf ten aanzien van de burger te allen tijde respecteren.

3.3. Genuanceerde beeldvorming stimuleren

Ongenuanceerde beeldvorming ontstaat snel. Het doet iets met mensen. Het vervreemdt, verwijdert, creëert onbegrip bij de ene en ergernis bij de andere. Het sluit uit en het sluit op. Ongenuanceerde beeldvorming is nog alomtegenwoordig. Beeldvormingsprocessen hebben een belangrijke impact op onze samenleving: ze kunnen sociale samenhang ondermijnen of bevorderen en discriminatie, stigma, stereotyperingen en de effecten daarvan op individuen of groepen aanwakkeren of juist voorkomen en verminderen. Via genuanceerde beeldvorming brengen we onderwerpen die vaak (soms onbewust) vanuit stereotypering, framing of vooroordelen worden benaderd, op een correcte, eerlijke en evenwichtige manier in beeld. Dat doen we bijvoorbeeld door representatieve beelden te hanteren, maar ook door onverantwoorde veralgemeningen en schadelijke polarisering te vermijden.

De impact van de traditionele en sociale media op de samenleving is onmiskenbaar groot, maar ook de Vlaamse overheid heeft vanuit haar vele domeinen een belangrijke invloed op de beeldvorming. De overheid moet in de 1ste plaats in de eigen communicatie inzetten op correcte informatie en representatie, bijvoorbeeld in nieuwsbrieven en campagnes. Maar correcte en evenwichtige beeldvorming moet ook een plaats krijgen binnen de Vlaamse beleidsdomeinen, zowel door de representativiteit van haar personeel als binnen de beleidsinvulling. Zeker in de beleidsvelden die mee de samenleving vormgeven, we denken in de 1ste plaats aan onderwijs, maar ook via andere domeinen moeten we te allen tijde een correcte, eerlijke en evenwichtige informatie bewaken. Een bijkomend aandachtspunt voor het overheidsbeleid is de toegankelijkheid van de informatie: we moeten inspanningen doen opdat alle bevolkingsgroepen toegang hebben tot correcte en uitgebalanceerde informatie. We zien dat de traditionele media steeds meer onder druk komen. Besparingen, de stijgende snelheid van de media en de toenemende druk voor clicks zorgen ervoor dat er minder tijd en ruimte is voor nuance. Onderzoek toont aan dat commercialisering, kostenreductie en de stijgende werkdruk in de journalistieke sector gepaard gaan met een toenemend gebruik van 'voorverpakte' en officiële bronnen, zoals persberichten van politici en bedrijven. Een inhoudsanalyse⁴⁵ op 2.229 artikels in Vlaamse kranten bevestigde de traditionele rol van nieuwsagentschappen als belangrijkste informatiebron, maar toonde ook het belang aan van 'voorverpakte' nieuwsbronnen zoals overgenomen berichten van andere media en publicrelations-content. Dergelijke persberichten worden vaak volledig en dus ongenueanceerd overgenomen en ook de bronnen worden niet consequent vermeld. De strijd voor de meeste clicks en views leidt tot een keuze voor meer emotionele berichten, berichten over conflicten en extremen. De media kiezen een format van zwart-wittegenstelling, poneren tegengestelde standpunten, zonder een diepgaand inhoudelijk debat. Die aanpak speelt in op emoties en genereert meer kijkers en lezers, maar doet de (schadelijke) polarisatie⁴⁶ toenemen. Ten slotte geven de traditionele media⁴⁷ geen representatief beeld van onze bevolking: vrouwen, mensen van buitenlandse herkomst, mensen met een handicap, ouderen... komen niet alleen minder aan bod, maar worden ook vaak stereotyperend in beeld gebracht. Er is wel een voorzichtig positieve evolutie te melden⁴⁸.

De gevestigde mainstreambronnen blijven de berichtgeving in de traditionele media domineren, maar we constateren wel een toegenomen rol van sociale media⁴⁹ als bron, met name als signaalfunctie en als inspiratie en aanzet voor een nieuwsverhaal. Belangrijker is de groeiende rol van sociale media als primaire nieuwsbron. Onderzoek⁵⁰ toont aan dat jongeren voor hun nieuwsgaring sterk teruggrijpen naar sociale media. Daarnaast zijn vooral mensen met een lage sociale status door hun beperkte mediarepertoire extra kwetsbaar voor nieuwsgaring via socialemediakanalen.

45 Sarah Van Leuven en Karen Raeymaeckers, *Journalistiek in tijden van costcutting en web 2.0: een multimethodisch onderzoek van het journalistieke bronnengebruik in een veranderende nieuwsomgeving*, 2012.

46 <https://insidepolarisation.nl/>

47 https://www.womeninc.nl/blikopener/wp-content/uploads/sites/29/2022/09/Publicatie-Blikopener_WI.pdf

48 <https://www.vrt.be/nl/over-de-vrt/prestaties/jaarverslag/>

49 Nieuwsbrief Steunpunt Media, december 2015.

50 Mediarepertoire en nieuwsconsumptie, Deweppe A., Picone I., Segers K., Pauwels C., 2015.

Nieuwsgaring via sociale media gaat gepaard met een hoger risico op des- en misinformatie en eenzijdige informatie. De achterliggende algoritmen leiden tot filterbubbels, konijnenholen en fabeltjesfuiken: ze bevorderen informatie die tegemoetkomt aan de eigen interesses en die de eigen opinies bevestigt. Een ander aspect waarop we moeten wijzen is de rol die influencers spelen in de nieuwsgaring, vooral bij jongeren. Zowel algoritmen als influencers kunnen ongenueanceerde beeldvorming versterken en schadelijke polarisatie aanjagen. De overheid moet zich daarvan bewust zijn wanneer ze beleidsinitiatieven neemt.

3.4. Interlevensbeschouwelijke dialoog faciliteren

Levensbeschouwingen en religies zijn een belangrijke zingeving voor mensen en dragen bij aan de gemeenschapsvorming. Ze spelen een belangrijke rol in het samenleven. In onze rol om gelijke kansen te bevorderen en burgers te verbinden om samen te leven in diversiteit heeft ABB ook opdracht om te waken over gedeelde normen en waarden: de scheiding der machten, de neutraliteit van de overheid, de scheiding van Kerk en Staat, het non-discriminatiebeginsel... De gelijkheid en individuele vrijheid op het vlak van gender, seksuele geaardheid en levensbeschouwing zijn niet onderhandelbaar.

Om erkend te kunnen worden als lokale geloofsgemeenschap, is het element van maatschappelijke inbedding en respect voor gedeelde normen en waarden heel belangrijk. Buitenlandse invloeden en financiering willen we daarom vermijden.

Er zijn veel verschillende levensbeschouwingen in Vlaanderen. Vanuit de SID-survey blijkt dat ongeveer de helft van de respondenten van Belgische herkomst christelijk is. Het aandeel christelijke gelovigen ligt bij respondenten van Poolse, Roemeense en Congolese origine een pak hoger met respectievelijk 80%, 88% en 89%. 9 op de 10 respondenten van Marokkaanse, Turkse en Afghaanse herkomst zijn moslim.

Die variatie in levensbeschouwingen brengt een rijkdom aan diversiteit met zich mee. Toch kunnen de verschillen ook voor spanningen zorgen. Daarom bieden we met de Vlaamse interlevensbeschouwelijke dialoog geloofsgemeenschappen en seculiere levensbeschouwingen een forum waar ze onderling en met de overheid in gesprek kunnen gaan. Bij conflicten en spanningen verwachten we dat de vertegenwoordigers van de religies en levensbeschouwingen hun morele autoriteit doen gelden om tot verzoening, begrip en samenwerking op te roepen. We gaan met hen ook de dialoog aan om diversiteit in al haar facetten aanvaardbaar en bespreekbaar te maken. Met name in een samenleving die steeds diverser is, is het cruciaal dat we onze verworvenheden beschermen en het draagvlak ervoor versterken.

3.5. Een inclusieve publieke ruimte bevorderen

In een maatschappij die haar burgers gelijke kansen wil geven, is het essentieel dat iedereen kan deelnemen aan die maatschappij. Dat vereist een leefomgeving die integraal toegankelijk en veilig is voor iedereen (ongeacht hun handicap, beperkte mobiliteit, geslacht, seksuele oriëntatie, herkomst enz.).

Voor personen met een handicap is de toegankelijkheid in België en bij uitbreiding in Vlaanderen ronduit slecht. Dat oordeelde het VN-comité naar aanleiding van de constructieve dialoog over de implementatie van het VN-verdrag in 2014. Vlaanderen heeft nog altijd geen grootschalig, structureel en gebiedsdekkend cijfermateriaal om de toegankelijkheid van de leefomgeving te kwantificeren. Maar de zeer beperkte en fragmentarische cijfers die beschikbaar zijn, schetsen een schrijnend beeld. De databank Toegankelijk Vlaanderen (verder Toevla) heeft data over publiek toegankelijke infrastructuur in Vlaanderen: van de eet- en drinkgelegenheden is maar 1% goed toegankelijk en 2% van de sanitaire voorzieningen in publiek toegankelijke gebouwen is goed toegankelijk.

Uit de monitoring van De Lijn op de toegankelijkheid van haar haltes blijkt dat 15,3% van de haltes toegankelijk is voor personen met een motorische beperking en 7,9% voor personen met een visuele beperking. Binnen het aanbod aan sociale woningen is maar 2,29% van de bijna 165.000 woningen aangepast aan de noden van mensen met een handicap⁵¹. De Vlaamse ombudsman haalde die problematieken aan in zijn jaarverslag van 2022.

⁵¹ In dit geval de vereisten om er als persoon die gebruikmaakt van een rolstoel zelfstandig te kunnen wonen.

Een toegankelijk publiek domein dat iedereen op een vlotte, gebruiksvriendelijke en veilige manier kan gebruiken, is een noodzaak. Toegankelijkheid is niet alleen een basisvoorwaarde voor personen met een handicap en heel wat ouderen, maar biedt extra comfort voor iedereen (van personen met een handicap, tot ouderen, personen met (eventueel tijdelijk) beperkte mobiliteit en mensen met een kinderwagen).

Inter, het Agentschap Toegankelijk Vlaanderen, fungeert als expertisecentrum voor een integraal toegankelijke leefomgeving. Ontwerpers, overheden, organisatoren... kunnen er terecht voor begeleiding en advies op maat. Een belangrijk instrument binnen ons beleid is de toegankelijkheidsverordening.⁵² De verordening bepaalt vereisten bij nieuwbouw, verbouwingen of uitbreidingen van gebouwen die publiek toegankelijk zijn (denken we aan winkels, banken, overheidsgebouwen) zodat iedereen het gebouw kan betreden. Die toegankelijkheidsvereisten zijn ingeschreven binnen de context van de omgevingsvergunningsaanvraag. De vergunningverlenende overheid ziet erop toe dat aan de vereisten van basistoegankelijkheid is voldaan, vooraleer ze een vergunning aflevert.

Een inclusieve publieke ruimte is ook een publieke ruimte die veilig en bijgevolg verwelkomend en aantrekkelijk is voor iedereen. Het ontwerp, de bouw, de inrichting en het beheer kunnen de sociale veiligheid van een ruimte beïnvloeden. Door de aanwezigheid en vertegenwoordiging van een grote diversiteit van mensen moeten we bij de inrichting van de publieke ruimte rekening houden met verschillende behoeften en mogelijkheden van verschillende groepen mensen (door o.a. voldoende openbare toiletten te voorzien die geschikt zijn voor personen met een handicap, voorzien zijn van een verzorgingstafel, en die genderneutraal zijn, of door meer diversiteit te voorzien bij straatnamen/standbeelden, diversifiëring bij de aanleg groene ruimtes en speelruimte...).

Er is weinig bindende regelgeving rond 'het integreren van veiligheid en toegankelijkheid bij de inrichting van de publieke ruimte' in het algemeen, wel afzonderlijk rond het aspect toegankelijkheid vanuit de focus op personen met een handicap (cf. infra).

Op het vlak van een inclusieve publieke ruimte moet het beter. Daarom organiseerden we op 4 december 2023 een stakeholdersdebat rond veilige en toegankelijke publieke ruimte. Met academici, het middenveld en ervaringsdeskundigen kwamen we tot aanbevelingen om de openbare ruimte veilig en toegankelijk te maken (zie sub 5.2., p. 110).

3.6. Digitale inclusie ondersteunen

De digitalisering van de maatschappij is onder meer door de covidpandemie razendsnel vooruitgegaan. Veel burgers hebben moeite om bij te blijven met alle nieuwe ontwikkelingen. Uit de Barometer Digitale Inclusie 2022 blijkt dat maar liefst 46% van de Vlamingen tussen 16 en 74 jaar digitaal kwetsbaar is.

Cijfers tonen aan dat personen in een kwetsbare sociaal-economische positie (lager inkomen of opleidingsniveau) digitaal kwetsbaarder zijn. Zo maakt 34% (tegenover 4% globaal) van de Vlamingen die uit financiële overwegingen geen beter mobiel internetabonnement kunnen betalen, wekelijks gebruik van een (gratis) computer, van internet of wifi bij vrienden, familie of op een publieke plaats⁵³. Ook alleenstaanden, vrouwen (zeker op het kruispunt met herkomst⁵⁴) en ouderen lopen een groter risico op digitale uitsluiting. Opvallend is dat ook 1 op de 3 jongeren over zwakke digitale vaardigheden beschikt (Barometer 2022).

Ook bij het gebruik van essentiële (overheids)diensten bestaan uitdagingen. Drempels worden o.a. ervaren bij e-administratie, e-banking, e-handel en e-gezondheid. Uit de steekproef van lokale besturen blijkt bijvoorbeeld dat maar 15% van hun websites volledig toegankelijk is. De Digimeter toont aan dat maar 30% van de Vlamingen de websites van de overheid duidelijk en toegankelijk vindt.

52 <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1018282&param=informatie&ref=search&AVIDS=1140969,1140971>

53 <https://www.imec.be/nl/kennisuitwisseling/techmeters/digimeter/imecdigimeter-2023>

54 <https://samenleven-in-diversiteit.vlaanderen.be/>

De beperkte gebruiksvriendelijkheid van digitale diensten, lage digitale vaardigheden en/of weinig kwaliteitsvolle toegang tot internet kunnen ervoor zorgen dat iedereen op een bepaald moment digitaal uitgesloten kan worden. Sommige doelgroepen lopen een groter risico en hebben hierin meer ondersteuning nodig. Zeker personen op een kruispunt, zoals alleenstaande vrouwen van buitenlandse herkomst, zijn vatbaar voor digitale uitsluiting.

3.7. Gemeenschappelijke taal versterken

De toegenomen verscheidenheid maakt dat ook het aantal talen die mensen spreken steeds verder toeneemt. Exacte cijfers zijn er niet, maar we weten dat mensen die een cursus Nederlands als 2de taal volgden meer dan 135 verschillende moedertalen spreken. Die taaldiversiteit is er ook bij de bevolking die in België opgroeit. Bij de kinderen in het Vlaamse kleuteronderwijs (Vlaanderen en Brussel) heeft 28% van de leerlingen niet het Nederlands als thuistaal. Bij leerlingen in het lager onderwijs is dat 25%, bij leerlingen in het gewoon secundair onderwijs 21% (schooljaar 2022-2023). Dat ligt voor elke groep 8 à 9 procentpunten hoger dan voor het schooljaar 2013-2014⁵⁵.

In die enorme rijkdom aan talen, die een meerwaarde en opportuniteit is voor onze samenleving, is het belangrijk om ook een gemeenschappelijke taal te hebben. Zo kunnen we met elkaar communiceren. Taalverwerving beïnvloedt de kansen voor anderstaligen op tal van vlakken, zoals zelfredzaamheid, welzijn⁵⁶, socialisering⁵⁷, toegang tot de arbeidsmarkt⁵⁸ en het onderwijs.

In Vlaanderen is die gemeenschappelijke taal het Nederlands. Verschillende onderzoeken geven inkijk in de kennis van het Nederlands.

In de bevraging Barometer Samenleven geeft meer dan 90% van personen van de 2de generatie van EU- en niet-EU-herkomst aan dat ze (zeer) goed Nederlands spreken. Van de EU-herkomstgroep 1ste generatie spreekt 69% (zeer) goed Nederlands. Van de niet-EU-herkomstgroep 1ste generatie spreekt 58,1% (zeer) goed Nederlands. Uit de SIG-bevraging weten we dat het aandeel anderstaligen dat redelijk tot zeer goed Nederlands verstaat bij de meeste buitenlandse herkomstgroepen⁵⁹ tussen 62% en 72% ligt. We zien dat 50% tot 70% van de respondenten Nederlands heeft geleerd via een opleiding NT2. Ook geven de respondenten aan Nederlands te leren via gesprekken met Nederlandstaligen en de eigen kinderen.

Cursussen Nederlands als Tweede Taal (NT2) en voldoende oefenkansen aanbieden zijn dus onmisbare schakels in het taalverwervingsproces van anderstaligen. De regierol over het aanbod NT2 ligt sinds 2015 bij de agentschappen voor integratie en inburgering en het Huis van het Nederlands Brussel. Ze verwijzen anderstaligen door naar het meest geschikte NT2-aanbod. Ze rollen een taalbeleid uit bij diverse organisaties. 1 van de instrumenten daarin is het aanbieden van sociaal tolken en vertalers. Tot slot zijn ze bevoegd om het taalniveau Nederlands te attesteren. De vraag naar die attesten stijgt. Zo hebben taxibestuurders voortaan een taalniveau B1 nodig om te mogen werken. En sociale huurders moeten een Nederlands taalniveau A1 aantonen binnen 1 jaar na de ondertekening van het verhuurcontract.

Meer dan 50.000 personen kwamen in 2023 voor het eerst langs bij een van de agentschappen en het Huis van het Nederlands Brussel voor een NT2-gerelateerd gesprek. Het gaat dus niet alleen om nieuwkomers. 10% van deze personen zijn van Belgische origine. De top 5 van herkomstnationaliteiten: Oekraïne (12%), België (10%), Afghanistan (5%), Marokko (5%) en Turkije (5%).

Om te onderzoeken hoe we het Nederlands nog kunnen versterken, organiseerden we op 6 oktober 2023 een stakeholdersdebat. Meer standpunten, zienswijzen en beleidsaanbevelingen daarover vind je bij het onderdeel 'debat over gemeenschappelijke taal versterken' (sub 3.7., p. 98).

55 <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/onderwijs-en-vorming/leerlingenkenmerken>

56 https://www.komoptegenkanker.be/sites/default/files/projects/Form_eindrapport_openbaar%20verslag%20def%20%28002%29.pdf

57 Pot, A., Keijzer, M., & De Bot, K. (2020). The language barrier in migrant aging. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 23(9), 1139-1157.

58 OECD. (2023). Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Flanders. <https://www.oecd.org/publications/skills-and-labour-market-integration-of-immigrants-and-their-children-in-flanders-4ea309cb-en.htm>.

59 Alleen bij de Roemeense herkomstgroep ligt dat aandeel op 45%. Het aandeel bij de Congolese herkomstgroep is gestegen van 54% in 2017 tot 62% in 2022.

3.8. Preventie van gewelddadige radicalisering, extremisme, terrorisme en schadelijke polarisatie

Sociale uitsluiting, armoede, ongelijke behandeling, onveiligheid enz. kunnen aanleiding geven tot schadelijke polarisatie en gewelddadige radicalisering bij burgers. Het is dus belangrijk om een beleid te voeren dat die voedingsbodems aanpakt (cf. supra).

Bij schadelijke polarisatie is sprake van een groeiende sociaal-emotionele afstand, een groeiend wantrouwen en een verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving, waarbij de sociale veiligheid in het gedrang komt. Van belang is dat schadelijke polarisatie ertoe kan leiden dat iemand gewelddadige acties gaat verheerlijken of zelfs tot onwettige handelingen overgaat.

Schadelijke polarisatie moeten we terugdringen door de kennis en bewustwording errond te vergroten en de burgers weerbaarder te maken tegen de fenomenen. Daarbij is het belangrijk dat we schadelijke polarisatie altijd afwegen tegen het recht op vrijheid van meningsuiting, en het belang van pluralistische maatschappelijke en kritische wetenschappelijke debatten.

Allerhande recente gebeurtenissen, zoals de covidpandemie, de oorlog in Oekraïne en de oorlog tussen Hamas en Israël hebben een enorme druk gezet op de samenleving. Dat resulteert in een toenemende polarisatie tussen burgers en gemeenschappen. Die polarisatie is schadelijk wanneer ze leidt tot (het verheerlijken van) gewelddadige acties. Schadelijke polarisatie kan de stabiliteit van het samenleven bedreigen.

Een belangrijke factor die bijdraagt tot schadelijke polarisatie is desinformatie. Men creëert en verspreidt opzettelijk foute of misleidende informatie, met complottheorieën als meest in het oog springende voorbeeld. Zeker via sociale media kan desinformatie zich snel en sterk verspreiden. We ontvangen alleen nog selectieve informatie en komen terecht tussen gebruikers die dezelfde overtuigingen delen. Een bijzondere categorie binnen de online communicatie is haatspraak. Haatspraak intimideert en legt het zwijgen op. Haatspraak leidt tot lagere participatie van kwetsbare groepen, verschraving in het debat en – als gevolg daarvan – tot onevenwichtige beeldvorming.

Om een antwoord te kunnen bieden op de toenemende online polarisatie, organiseerden we op 11 september 2023 een stakeholdersdebat over dit thema. Meer standpunten, zienswijzen en beleidsaanbevelingen vind je daarover bij het onderdeel 'debat over online polarisatie' (sub 5.4., p. 116).

Uit onderzoek van het Belgische technologiebedrijf Textgain, een spin-off van de UAntwerpen, bleek dat de Vlaamse sociale media gebukt gaan onder tal van gepolariseerde meningen, waarbij sommige burgers dreigende taal niet schuwen.⁶⁰ Textgain screende tussen januari 2019 en april 2022 1 tot 1,5 miljoen Nederlandstalige berichten op hun toxiciteit. Met gebruik van AI legde Textgain een databank van ongeveer 12.500 toxische termen aan die werden gebruikt om patronen van woorden in berichten op X te labelen als al dan niet toxisch. De termen in de databank variëren van ontmenselijkend tot discriminerend of polariserend. Het resultaat van die screening toont dat de toxiciteit blijft toenemen. Tijdens de gescreende periode werd meer dan een verdubbeling vastgesteld. Tijdens de laatst gemeten maand werd 1,5% van de berichten op X als toxisch bestempeld. Door de zoektermen onder te brengen in categorieën kunnen we vaststellen waar de problemen zich situeren: de grootste categorie is terug te brengen tot 'wantrouwen tegenover overheid en instellingen' (coronagerelateerde berichten, kritiek op de media...). Eerder onderzoek van Textgain, in 2015 en 2020⁶¹, dat voor 100.000 willekeurige Vlaamse berichten op diverse kanalen⁶² de toxische score berekende, toonde ook een verdubbeling van de toxiciteit aan tijdens die periode. Dat onderzoek bestempelde respectievelijk 5% (waarvan 0,5% racistische taal, 0,5% seksistische taal en 0,3% dreigende taal) en 10% (waarvan 1,5% racistische taal, 1% seksistische taal en 1% dreigende taal) van de berichten als toxisch.

60 Interview met Guy De Pauw, De Standaard, 27 mei 2022.

61 Van december 2014 tot december 2015 en vervolgens van december 2019 tot december 2020.

62 De set bestond uit 50.000 Facebookberichten van de nieuwspagina's van HLN, DM, DS, VRT NWS en de regionale Facebookprogramma's van 'Ge zijt van Antwerpen/Gent/Leuven...' en 50.000 Twitterberichten.

Het debat verhit heel snel over thema's als migratie, kolonisatie en diversiteit. Ook als het gaat over gendergelijkheid en lgbti+-rechten zien we een verontrustende evolutie. De opkomst van de antigenderbeweging brengt zorgbarende tendensen mee: we zien problematische reacties op relationele en seksuele opvoeding op school, progressieve wetgeving over non-discriminatie, haatmisdrijven of seksuele en reproductieve rechten wordt tegengehouden, de binaire heteronormatieve samenleving wordt verheerlijkt en concepten als 'gender' en 'genderidentiteit' worden ontkend.

Een doeltreffend beleid ter preventie van schadelijke polarisatie en desinformatie dringt zich op. Het gaat over de rechten van een hele groep mensen die genegeerd, geridiculiseerd of zelfs ronduit gediscrimineerd worden. Bovendien zijn het fenomenen die bijdragen tot gewelddadige radicalisering.

Een aantal gebeurtenissen van de afgelopen jaren zorgde voor een toename van gewelddadige radicalisering. De golf van aanslagen van IS-signatuur tussen 2014 en 2018 was de directe aanleiding om het beleid rond de preventie van gewelddadige radicalisering, extremisme, terrorisme en schadelijke polarisatie uit te tekenen.

Volgens het OCAD, het coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse, zien we steeds meer dreigingen (41%) die niet in de klassieke indelingen passen. Er ontstaan nieuwe vormen, zoals klimaatactivisme, antivaccinatieacties, dreigingen naar aanleiding van buitenlandse conflicten zoals de oorlogen in Oekraïne en Gaza, drillrap bij jongeren, antioverheidsdenken, anti-establishment... Daarbij spelen volgens het OCAD veelal persoonlijke of psychologische problemen een rol.

De Veiligheid van de Staat stelt vast dat er de jongste jaren steeds meer minderjarigen voorkomen in dossiers rond ideologisch extremisme. Bovendien lijken ze alsmat jonger te worden. De meeste van die dossiers gaan over jongeren die online radicaliseren.

Vooraf onze lokale besturen worden sterk geconfronteerd met signalen van gewelddadige radicalisering. Als bestuursniveau dat het dichtst bij de burger staat, vangen de lokale besturen die signalen vaak het eerst op. Zo meldden in de ledenbevraging 2022 van de VVSG 2 op de 3 gemeenten signalen van gewelddadige radicalisering, een stijging van 18% in vergelijking met 2020.

Bij de preventie van gewelddadige radicalisering en extremisme hebben de lokale besturen en hun Lokale Integrale Veiligheidscellen (LIVC-R's) een cruciale rol. Goede samenwerking met, en informatie-uitwisseling en -doorstroming van en naar de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, de lokale overheden en de LIVC-R's, zijn daarbij ook cruciaal.

Om de goede werking van een LIVC-R te waarborgen keurde de Vlaamse Regering in 2021, aanvullend op de federale wet van 30 juli 2018 tot oprichting van LIVC-R's, het decreet houdende de machtiging van de Vlaamse deelnemers aan en de regeling van de modaliteiten van deelname aan de LIVC-R's goed⁶³.

Sinds 2024 is er een decretaal kader⁶⁴ gemaakt dat het beleid voor de preventie van gewelddadige radicalisering, extremisme, terrorisme en schadelijke polarisatie, verankert en structureert.

4. Volwaardige deelname van alle burgers aan de samenleving

Het samenlevenbeleid richt zich op de hele maatschappij. Toch is het belangrijk om te erkennen dat sommige burgers disproportioneel geconfronteerd worden met achterstellingsmechanismen. Voor die burgers is dus bijkomend beleid nodig opdat ze volwaardig kunnen deelnemen aan de maatschappij. Dat is ook noodzakelijk om onze welvaart te kunnen behouden. Gelet op de krapte op de arbeidsmarkt bijvoorbeeld, is het cruciaal om iedereen toe te leiden naar de arbeidsmarkt.

⁶³ <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1035785&param=inhoud>

⁶⁴ <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1790262>

4.1. Personen van buitenlandse herkomst actief laten participeren

Zoals hierboven aangegeven evolueerde Vlaanderen in een halve eeuw van een vrij homogene samenleving met een klein aandeel personen van buitenlandse herkomst naar een samenleving waarin de herkomst van Vlamingen steeds diverser wordt. Begin 2023 was 26% van de bevolking in het Vlaamse Gewest van buitenlandse herkomst⁶⁵. Dat heeft in de 1ste plaats te maken met de toegenomen internationale migratie vanaf de jaren 2000, maar ook demografische evoluties verklaren die stijging. De evolutie brengt zowel opportuniteiten als uitdagingen voor de samenleving met zich mee. Om in te spelen op de situaties en dynamieken die verbonden zijn met de gevolgen van migratie voeren we een integratiebeleid. We stellen vast dat de groeiende diversiteit in Vlaanderen zich niet in evenredige deelname vertaalt op de verschillende samenlevingsdomeinen.

Een specifieke doelgroep waar we een actief beleid voor voeren zijn de personen die recent migreerden naar Vlaanderen. Een inburgeringstraject ondersteunt inburgeraars om hun plaats te vinden in de samenleving. Inburgeraars krijgen kansen om tot een grotere zelfredzaamheid te komen en deel te nemen aan de maatschappij.

In grote lijnen is iedereen met een duurzaam verblijf die de Belgische nationaliteit niet heeft doelgroep van inburgering. Wie zich voor het eerst inschrijft met een duurzaam verblijf is sinds de invoering van inburgering in Vlaanderen (2004) verplicht om zich in te burgeren. Maar wie bijvoorbeeld arbeidsmigrant is, of een EU-nationaliteit heeft, is vrijgesteld van die verplichting en kan vrijwillig een traject volgen. In Brussel kan de Vlaamse overheid niemand verplichten om inburgering te volgen. Er is wel een verplichting ingevoerd door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie in Brussel sinds 1 juni 2022. Door een Vlaams traject in Brussel te volgen kunnen zij voldoen aan te verplichting.

Het inburgeringstraject bestaat uit 4 onderdelen: een cursus maatschappelijke oriëntatie (MO) in functie van kennis over de samenleving, inclusief basisprincipes en uitgangspunten; een cursus Nederlands als 2de taal (NT2) tot op het basistaalvaardigheidsniveau A2; een inschrijving bij VDAB/Actiris, met het oog op economische zelfredzaamheid (sinds maart 2022) en een participatie- en netwerktraject van 40 uur om een sociaal netwerk op te bouwen (sinds januari 2023). Individuele trajectbegeleiding vult de 4 pijlers aan, opdat het traject op maat van de ambities en competenties van de inburgeraar vorm krijgt.

Wie de onderdelen succesvol beëindigt, krijgt een inburgeringsattest. Verplichte inburgeraars die niet slagen, moeten de genoemde onderdelen opnieuw volgen én kunnen een administratieve geldboete krijgen wanneer ze niet voldoende inspanningen hebben geleverd. Sinds 1 september 2023 moeten inburgeraars betalen voor de cursus en test MO en NT2, tenzij ze vrijgesteld zijn omdat ze leven van een leefloon etc. Inburgeraars die 2 jaar na dat ze het attest hebben gehaald niet aan het werken en/of studeren zijn, moeten aantonen dat ze het taalvaardigheidsniveau B1 mondeling beheersen.

Het Integratie- en Inburgeringsdecreet⁶⁶ vormt het regelgevend kader voor het inburgeringsbeleid. De agentenschappen voor integratie en inburgering (Vlaams Agentschap Integratie en Inburgering, Gent (Amal), Antwerpen (Atlas) en het Huis van het Nederlands Brussel) voeren het beleid uit en begeleiden de inburgeraars op maat tijdens het inburgeringstraject.

In de voorbije jaren kwamen jaarlijks tussen de 42.000 en 50.000 nieuwkomers aan in Vlaanderen. De personen die zich aangemeld hebben zijn voornamelijk afkomstig uit Roemenië, Nederland, Oekraïne, Polen en Turkije. Vooral het aantal nieuwkomers van buiten de EU steeg, ongeveer tot 30.000 in 2023. Op basis van de verblijfsstatus blijkt dat 28% van de nieuwkomers in 2023 arbeidsmigranten zijn, 11% gezinsherenigers met derdelanders, 9% tijdelijk ontheemden en 9% studenten van buiten de EU. Ongeveer een kwart van de nieuwkomers is verplicht om een inburgeringstraject te volgen. 24.912 personen ondertekenden voor het eerst een inburgeringscontract in 2023. Daarvan was in het Vlaamse Gewest 52% verplicht een inburgeringscontract te ondertekenen en 48% koos hier vrijwillig voor. In 2023 werden 1.072 inbreukdossiers doorgestuurd naar de handhavingsambtenaren. Zij hebben in 2023 620 keer een boete uitgeschreven.

⁶⁵ Persoon van buitenlandse herkomst: een persoon die wettig en langdurig in België verblijft en die bij zijn geboorte niet de Belgische nationaliteit bezat of van wie minstens een van de ouders bij de geboorte niet de Belgische nationaliteit bezat.

⁶⁶ <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1023121&param=informatie&ref=search&AVIDS=1217894,1217900,1217902,1217927,1217929,1358336,1364941>

Het inburgeringsbeleid is een onderdeel van het integratiebeleid. Het bredere integratiebeleid zet in op gelijke kansen voor en empowerment van alle personen van buitenlandse herkomst en dat in wederkerigheid met de bredere samenleving die inspanningen moet leveren om binnen alle levensdomeinen de toegankelijkheid te bevorderen en de belemmeringen weg te werken.

Een belangrijk domein is daarbij uiteraard tewerkstelling. Werk zorgt niet alleen voor een inkomen, wat impact heeft op vele andere domeinen, maar ook voor contacten en betrokkenheid. De economische groei en de krapte op de arbeidsmarkt hebben de voorbije 10 jaar gezorgd voor een grotere werkzaamheidsgraad bij personen van buitenlandse herkomst. Toch blijven de verschillen naar herkomstregio, geslacht en leeftijd groot. Zo is de werkzaamheidsgraad van vrouwen geboren buiten de EU 48%. Dat is 27 procentpunten lager dan bij vrouwen geboren in Vlaanderen. Bovendien zijn die vrouwen zwaar oververtegenwoordigd in de dienstencheque-sector (46%): veel vrouwen, ook hoger geschoolden die een andere job ambiëren, vinden geen aansluiting op de reguliere (niet-gesubsidieerde) arbeidsmarkt. Ook nieuwkomers ouder dan 45 jaar vinden veel moeilijker een job. Zelfs voor de 2de generatie is de kloof in werkzaamheidsgraad groot. Oorzaken voor die lagere tewerkstelling zijn onder andere taaldrempels, drempels in het onderwijs, een slechtere woonsituatie en discriminatie. Personen geboren buiten België werken vaker in jobs voor kortgeschoolden met minder gunstige werk-omstandigheden, tijdelijk werk en in jobs onder het niveau van hun diploma. Ze hebben vaker een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt. Het belang van tewerkstelling zit vervat in het inburgeringsaanbod, maar krijgt nog extra aandacht door het 'Turboplan beter inburgeren en sneller aan het werk' dat op termijn moet leiden tot verdere structurele versterking op dat vlak.

Hoewel onderwijs een motor voor sociale mobiliteit zou moeten zijn, schetsen de cijfers een heel ander beeld. In 2022 heeft 1 op de 4 leerlingen met een andere taal als thuistaal in het 6de leerjaar minstens 1 jaar schoolse vertraging; jongeren met ouders van buitenlandse herkomst stromen vroegtijdig ongekwalificeerd uit (25%). De sociaal-economische achtergrond blijft bepalend voor leerprestaties (uit OESO- en PISA-rapporten). Ook in het lerarenkorps blijven personen van buitenlandse herkomst zwaar ondervertegenwoordigd. Maar 7% van de leerkrachten is zelf van buitenlandse herkomst.

Volgens de EU-SILC-enquête van 2023 leven maar liefst 810.000 inwoners (12,2%) van het Vlaams Gewest in armoede of sociale uitsluiting. Personen geboren buiten de EU hebben het hoogste risico om in armoede terecht te komen. We zien ook dat meer dan 1 op de 3 kinderen van moeders met een niet-EU-geboortenationaliteit in kansarmoede wordt geboren. De Barometer Samenleven geeft aan dat de helft van de personen met niet-EU-herkomst van de 1ste generatie geen onverwachte kosten van 1.100 euro kan betalen (tegenover 14% van de respondenten met Belgische herkomst en 21% van de respondenten met EU-herkomst).

4.2. Gendergelijkheid versterken

Vanaf het begin van het Vlaamse gelijkekansenbeleid (1995) waren vrouwen een expliciete doelgroep. Het 'vrouwenbeleid' wilde de maatschappelijke achterstellingsmechanismen waar vrouwen tegen opboksen wegwerken. Dat vrouwenbeleid evolueerde naar een genderbeleid vanuit de vaststelling dat gendermechanismen een impact hebben op de concrete leefomstandigheden van vrouwen én mannen. In een samenleving die bijvoorbeeld uitgaat van zorgende moeders en carrièremakende vaders, is het niet vreemd dat vrouwen ongeveer 80% van de tewerkstelling in de gezondheidszorg uitmaken. We stellen daarbij ook vast dat maar 1/3 van de mannen ouderschapsverlof opneemt. Stereotiepe verwachtingen hebben dus een negatieve impact op vrouwen en mannen.

Er is een historisch gegroeid maatschappelijke onevenwicht tussen mannen en vrouwen, in het bijzonder als we kijken naar hun positie op de arbeidsmarkt en inkomenszekerheid. Dat kan het gevolg zijn van studiekeuzes of keuzes om deeltijds te werken en meer tijd te investeren in de zorg voor het gezin. Hoewel het deels om individuele keuzes gaat, mogen we de impact van traditionele rolpatronen en gendermechanismen niet onderschatten.

Ons land staat op de 5de plaats in de Gender Equality Index van het Europees Instituut voor Gendergelijkheid⁶⁷ in 2023, met een score van 76/100. Het Europese gemiddelde is 70,2. Gendermechanismen zitten verweven in onze maatschappij, van in het parlement tot in de woonkamer.

⁶⁷ <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/country/BE>

In het onderwijs zien we duidelijke genderverschillen. Meisjes presteren beter op school, en zijn gemiddeld hoger opgeleid. De meeste vroegtijdige schoolverlaters zijn jongens. Bovendien zien we in het secundair en het hoger onderwijs heel wat studierichtingen die hoofdzakelijk door 1 bepaald geslacht worden gevolgd. Dat genderonevenwicht is het meest pertinent in STEM-richtingen (Science, Technology, Engineering and Mathematics), waar we zien dat 35% van de mannen een diploma behaalt in STEM in vergelijking met 8% vrouwen. Die verschillen zetten zich voort in een segregatie op de arbeidsmarkt.

Op het vlak van gezondheid zijn er nog heel wat verschillen tussen mannen en vrouwen. Zo zijn vrouwen vaker langdurig arbeidsongeschikt door burn-out en depressie dan mannen.⁶⁸ Het gebrek aan kennis over genderverschillen speelt een rol op het vlak van gezondheid, bijvoorbeeld bij de diagnose van hartinfarcten, eetstoornissen of de preventie van aandoeningen die we eerder met mannen dan wel vrouwen associëren. Onbewuste gendervooroordelen en sociale normen spelen ook een rol op het vlak van behandeling: zo gaan mannen nog steeds minder snel op zoek naar medische hulp en heeft 60% van de vrouwen meer kans op bijwerkingen bij medicatie dan mannen⁶⁹.

Op de arbeidsmarkt zien we een historisch gegroeide achterstand van vrouwen. Die genderloopbaankloof heeft verschillende oorzaken: studiekeuzes, loopbaankeuzes (bijv. deeltijds werken) etc. Maar ook de verschillende sectoren waarin mannen en vrouwen overwegend meer of minder werken en de daarbij horende loonverschillen spelen daarin een rol. Mannen en vrouwen die actief zijn op de arbeidsmarkt, zijn dat vaak in verschillende sectoren⁷⁰. We zien mannen (81%) vooral in de industriële sector. Het aandeel vrouwen (69%) ligt dan weer het hoogst in de zorg- en onderwijssector. Bovendien is er nog altijd sprake van verticale arbeidssegregatie waarbij mannen en vrouwen meer of minder vertegenwoordigd zijn op bepaalde functieniveaus. In België nemen vrouwen momenteel maar 1/3 van de managementfuncties in en minder dan 6 procent van de CEO's van Belgische beursgenoteerde bedrijven is een vrouw⁷¹. Ook thuis zien we duidelijke rollenpatronen: moeders in een gezin met kinderen zijn circa 1,5 uur per week meer bezig met kinderopvang en 6 uur per week meer met huishoudelijke taken. Om die zorgtaken te kunnen opnemen, werken ze vaker deeltijds. En zo is de cirkel rond.

Hoewel er globaal genomen een positieve evolutie is in de houding tegenover gendergelijkheid bij de bevroegde respondenten in de Survey Samenleven in Diversiteit, merken we wel nog verschillen in de mate waarin stereotypen al dan niet aanwezig zijn tussen de verschillende herkomstgroepen. Zo is tussen de 7% en 9% van de Belgische, Poolse of Congolesse herkomstgroep het (helemaal) eens met de stelling 'Als er kinderen zijn in het gezin, zouden vrouwen beter thuisblijven in plaats van te gaan werken'. Bij de Afghaanse, Marokkaanse en Turkse herkomstgroepen is dat tussen de 20% en 24%.

Een evenwichtige samenstelling van besluitvormingsorganen zorgt ervoor dat mannen en vrouwen in gelijke mate vertegenwoordigd zijn bij beleidsbeslissingen die hen aanbelangen. In de politieke besluitvorming hebben mannen nog altijd de bovenhand. Vooral op lokaal niveau is er nog werk aan de winkel. Zo zijn er maar 56 vrouwelijke burgemeesters tegenover 250 mannen⁷².

Vrouwen zijn vaker het slachtoffer van de verschillende vormen van gendergerelateerd geweld: partnergeweld, seksueel geweld, seksuele intimidatie, seksisme, grensoverschrijdend seksueel gedrag, eengerelateerd geweld, gedwongen huwelijken, genitale mutilatie en cybergeweld. 81% van de vrouwen (vs. 48% mannen) tussen 16 en 69 jaar heeft al seksueel geweld meegemaakt. 1 op de 7 vrouwen kreeg te maken met ten minste 1 daad van geweld door haar (ex-)partner.

4.3. Aandacht voor seksuele en genderdiversiteit

Onze samenleving is vandaag nog altijd zeer heteronormatief: ze bouwt op het idee dat gender binair is, dat mannen en vrouwen fundamenteel verschillend zijn en dat ze tot elkaar zijn aangetrokken. Die norm gaat er dus van uit dat iedereen hetero en cisgender is en dat biologisch geslacht gebaseerd is op 2 duidelijk afgeba-

68 rapport 'Maatschappelijke positie en participatie van mannen en vrouwen' (2023)

69 <https://rosavzw.be/nl/themas/lichaam-en-geest/gezondheid/gender-en-sekseverschillen-in-ziekte-en-gezondheid>

70 rapport 'Maatschappelijke positie en participatie van mannen en vrouwen' (2023)

71 Eurostat, 2020 en European Institute for Gender Equality, 2022

72 <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/03/08/amper-1-op-de-5-burgemeesters-is-een-vrouw-je-moet-je-vrouw-tje/>

kende categorieën. Die invulling houdt geen rekening met de diversiteit in seksuele en romantische oriëntatie, genderidentiteit, -expressie en variatie in seksekenmerken.

Er zijn ook mensen die zich niet herkennen of thuis voelen in de binaire man/vrouw-opdeling zoals personen met een interseks lichaam of non-binaire personen⁷³. De gedeeltelijke vernietiging van de federale transgenderwet uit 2017, die de aanpassing van de wettelijke geslachtsregistratie beperkt tot een binaire keuze, brengt de rechten en het welzijn van die groep in het vizier. Het besef groeit dat de maatschappij specifieke obstakels kent voor cisgender vrouwen en mannen, transgender vrouwen en mannen, non-binaire personen, personen met een interseks lichaam... De maatschappelijke evolutie gaat in de richting van gender als spectrum en steeds grotere zelfbeschikking over iemands genderidentiteit. Een belangrijk element voor een inclusief beleid rond gender- en seksuele diversiteit.

Er is de afgelopen jaren steeds meer maatschappelijke aanvaarding van lgbti+-personen, maar er zijn grote verschillen tussen de deelgroepen. Zo blijkt uit onderzoek dat er een hogere aanvaarding is van holebi's dan van trans en interseks personen⁷⁴. Er is ook sprake van schijntolerantie, waarbij men vindt dat lgbti+-personen hun leven mogen leiden zoals ze zelf willen, maar dat ze daarbij moeten voldoen aan bepaalde normen die de heteroseksuele, cisgender omgeving hen oplegt⁷⁵. Schijntolerantie uit zich dus in een positieve houding ten opzichte van minderheidsgroepen en de bereidheid om gelijke rechten toe te kennen, terwijl er terzelfder tijd vooroordelen blijven tegenover diezelfde minderheidsgroepen. Men tolereert lgbti+-personen, voor zover ze niet al te zichtbaar of gendernon-conform zijn. Binnen die context is het niet vanzelfsprekend om als lgbti+-persoon gewoon jezelf te zijn.

Op basis van de Survey Samenleven in Diversiteit zien we ook nog grote verschillen tussen herkomstgroepen wanneer het gaat om aanvaarding van holebiseksualiteit. Zo is 90% van de Belgische herkomstgroep het (helemaal) eens met de stelling 'Homoseksuele mannen en lesbische vrouwen moeten hun leven kunnen leiden zoals zij dat willen', tegenover tussen de 55% en 84% van de andere bevroegde herkomstgroepen.

Het gebrek aan maatschappelijke aanvaarding is een belangrijke oorzaak van uitsluiting en geweld, zoals onder meer blijkt uit de cijfers van het onderzoek uit 2023 dat het UZ Gent in opdracht van het Agentschap Binnenlands Bestuur uitvoerde⁷⁶. Verbaal of psychisch geweld is de meest voorkomende en meest terugkomende vorm van geweld jegens lgbti+-personen (93,1% van de respondenten). Verder geeft 36,5% aan minstens 1 vorm van fysiek geweld meegemaakt te hebben en 64,5% aan minstens 1 vorm van seksueel geweld meegemaakt te hebben. Dat heeft natuurlijk ook impact op het psychische welzijn en de fysieke gezondheid van lgbti+-personen. Lgbti+-personen hebben nog altijd een sterk verhoogd risico op een lager mentaal welbevinden dan de algemene bevolking. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de cijfers over zelfmoordgedachten en zelfmoordpogingen, die opvallend hoger liggen bij holebi's en transgender personen in vergelijking met respectievelijk hetero's en cisgender personen⁷⁷ (65,2% van de holebi's en 80,3% van de transgender personen rapporteerden suïcidale gedachten).

Çavaria peilde in 2021-2022 opnieuw naar de schoolervaringen⁷⁸ van lgbti+-leerlingen in het secundair onderwijs in Vlaanderen. 60,4% van de lgbti+-leerlingen voelt zich onveilig op school vanwege hun seksuele oriëntatie en 33% voelt zich onveilig vanwege hun genderidentiteit en/of genderexpressie.

73 Vandaag hebben we geen zicht op hoeveel personen zich identificeren als non-binair in Vlaanderen. In het Genoeg-onderzoek identificeert 32,9% van de trans respondenten zich als (trans) man of (trans) vrouw en 67,1% als genderdivers. De laatste categorie werd gespecificeerd als 'genderqueer, non-binair, agender, genderfluïde...'. Uit onderzoek blijkt dat ongeveer 1,7% van alle geboorten een variatie vertoont die onder de noemer interseks valt. Volgens de experts zijn er evenveel interseks personen als roodharigen.

74 Uit internationaal onderzoek zoals dat van de speciale Eurobarometer blijkt dat de algemene acceptatie van en gelijke rechten voor holebipersonen bij de Belgische bevolking lichtjes toeneemt. In 2019 vond 84% dat holebipersonen dezelfde rechten zouden moeten hebben als heteroseksuele personen (2015: 81%). 82% vond dat er niets mis is met een seksuele relatie tussen 2 personen van hetzelfde geslacht. Wat betreft de zichtbaarheid van holebi's, voelt 19% zich niet comfortabel wanneer 2 mannen romantische affectie tonen in het openbaar (bijv. kussen of handen vasthouden) (2015: 24%) en 16% wanneer het om 2 vrouwen gaat (2015: 22%) in vergelijking met 5% wanneer het om een man en een vrouw gaat (2015: 9%). 92% zou zich comfortabel voelen bij een collega die holebi is, 85% als die transgender zou zijn en 85% in het geval van een interseks persoon. 79% zou zich comfortabel voelen als 1 van de eigen kinderen een romantische relatie zou hebben met een persoon van hetzelfde geslacht, 61% als die transgender zou zijn en 65% in het geval van een interseks persoon.

75 Dewaele, A., Van Houtte, M., & Vincke, J. (2014). Visibility and coping with minority stress: A gender-specific analysis among lesbians, gay men, and bisexuals in Flanders. *Archives of Sexual Behavior*, 43(8), 1601-1614.

76 <https://www.vlaanderen.be/publicaties/genoeg-enough-assez-onderzoek-naar-de-ervaringen-met-geweld-van-lgbti-personen-in-vlaanderen>

77 Factsheet Zelfmoordlijn 1813: <https://www.zelfmoordlijn1813.be/feiten-en-cijfers/factsheets/factsheet-zelfmoord-bij-lgbt>

78 <https://cavaria.be/sites/default/files/bijlagen/LGBTI%2B%20schoolklimaat%20rapport%202021%20-%202022%20.pdf>

15% van de Belgische respondenten in EU-onderzoek⁷⁹ gaf aan dat ze in de voorbije 5 jaar vaak een negatieve houding hebben ervaren op het werk tegen mensen die lgbti+ zijn. In een recente bevraging van de Belgische jobsite Stepstone⁸⁰ bleek dat meer dan 2 op de 3 van alle transgender respondenten (68%) op een bepaald punt in hun carrière het nodig hadden gevonden om hun genderidentiteit en/of genderexpressie verborgen te houden voor collega's.

Ook in de sportwereld zijn er vaak negatieve reacties tegenover lgbti+-personen. Uit onderzoek⁸¹ blijkt dat bijna een kwart van de sportende holebi's hun seksuele oriëntatie verzwijgt in de sportclub en 16% van de actieve sportdeelnemers negatieve ervaringen hebben gehad met betrekking tot hun seksuele oriëntatie of genderidentiteit. Bovendien is de sportsector erg binair opgedeeld om de eerlijke competitie te garanderen, maar dat maakt dat gender- en seksediverse sporters er moeilijk hun plaats vinden en kwetsbaar zijn voor discriminatie en uitsluiting.

4.4. Handicapbeleid

Vlaanderen heeft met de ratificatie in 2009 van het VN-verdrag inzake de rechten voor personen met een handicap zichzelf een duidelijke doelstelling opgelegd: de volwaardige participatie van personen met een handicap in alle domeinen van de samenleving op voet van gelijkheid met anderen mogelijk maken. In 2021 werd het recht op inclusie grondwettelijk verankerd. De Vlaamse decreetgever dient binnen zijn bevoegdheden geleidelijk uitvoering te geven aan dat recht op inclusie van personen met een handicap.

In de praktijk blijkt inclusie nog lang geen realiteit. Mensen met een handicap komen al te vaak terecht in aparte circuits (kinderopvang, onderwijs, openbare ruimte, tewerkstelling, verenigingsleven...), wat haaks staat op de principes van inclusie.

In Vlaanderen zit 6% van de leerlingen in het buitengewoon onderwijs⁸². Dat is het hoogste percentage in heel Europa: het gemiddelde is 1,5-2%. Het aantal leerlingen in het buitengewoon onderwijs blijft bovendien stijgen. Veel mensen met een handicap of chronische ziekte willen en kunnen werken. Toch is er nog een grote kloof tussen personen met en zonder handicap: volgens de meest recente Vlaamse cijfers bedraagt de werkzaamheidskloof⁸³ tussen personen met en zonder een arbeidshandicap 35,6 procentpunten.

Personen met een handicap hebben ook een veel groter risico om in armoede terecht te komen. Het beroepsinkomen van personen met een handicap met een job ligt 20% lager dan dat van personen zonder handicap. 16% van de personen met een handicap leeft in een huishouden met een inkomen onder de armoederisicodrempel⁸⁴. Op het vlak van wonen leeft nog te vaak het idee dat personen met een handicap het best in een voorziening kunnen wonen. Daar waar zij kiezen voor inclusief wonen, worden ze met drempels geconfronteerd in de zoektocht naar een geschikte woning. Zo zijn er beduidend minder personen met een handicap eigenaar van de woning waarin ze wonen (65% van de personen met een handicap versus 81%).⁸⁵ Uit cijfers van de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen blijkt dat een disproportioneel aandeel van de sociale huurders én kandidaat-huurders een handicap heeft.

Ook de sociale en politieke participatie van personen met een handicap hinkt achterop. In 2018 was 19% van de personen met een handicap ontevreden over hun sociale contacten, bij de personen zonder handicap lag dat aandeel op 6%⁸⁶. Er zijn nagenoeg geen officiële gegevens over politieke participatie en representatie van personen met een handicap.

79 Fundamental Rights Agency, LGBTI-II survey (2020): <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results>

80 'Transgender werknemers op het Werk 2021', <https://www.stepstone.be/over-stepstone/persruimte/4-op-de-10-belgische-transgender-werknemers-namen-al-ontslag-wegens-vijandige-werkomgeving/>

81 Out in sports 2019, <https://www.out-sport.eu/research/>

82 'Geslaagd inclusief onderwijs vraagt grote stappen' – Klasse, 1 september 2023; EASIE, European Agency for Special Needs and Inclusive Education. 2019/2020 School Year Dataset Cross-Country Report, 2023.

83 <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/arbeid/werkzaamheidsgraad#lage-werkzaamheidsgraad-bij-personen-met-hinder-door-handicap-of-langdurig-gezondheidsprobleem>, bron EAK, Statbel, 2022. Zie ook: Trendrapport 2023. Kwetsbare groepen op de Vlaamse arbeidsmarkt. Steunpunt Werk. Departement Werk & Sociale Economie.

84 EU-SILC-survey van 2020

85 Maatschappelijke positie en participatie van personen met een handicap, Rapport Statistiek Vlaanderen, 2022.

86 Maatschappelijke positie en participatie van personen met een handicap, Rapport Statistiek Vlaanderen, 2022.

Geweld tegen vrouwen is een probleem dat de nodige aandacht krijgt in de media. Geweld tegen vrouwen met een handicap blijkt echter vaak onderbelicht. Vooral over seksueel geweld zwijgt men in alle talen. Uit onderzoek⁸⁷ blijkt echter dat vrouwen met een beperking veel vaker geconfronteerd worden met seksueel geweld (misbruik en (poging tot) verkrachting).

Het ontbreekt ons nog aan wetenschappelijke inzichten en data rond het kruispunt herkomst en handicap. Tot op heden weten we bijvoorbeeld weinig over de specifieke noden van personen met een handicap binnen de populatie van buitenlandse herkomst in Vlaanderen. Uit de Barometer Samenleven blijkt dat het aandeel respondenten met een handicap tussen alle bevraagde herkomstgroepen op ongeveer hetzelfde niveau ligt (11 tot 13%). Alleen bij respondenten van niet-EU-herkomst van de 2de generatie ligt het aandeel opvallend lager met 7%. Respondenten met een handicap van buitenlandse herkomst zijn gemiddeld jonger, wonen gemiddeld minder vaak alleen en zijn gemiddeld lager geschoold dan respondenten met een handicap van Belgische herkomst. Bij de houdingen tegenover personen met een handicap zien we duidelijke verschillen tussen respondenten van niet-EU-herkomst en van Belgische herkomst. Zo vindt 47% van de respondenten van niet-EU-herkomst van de 1ste generatie dat er in de samenleving voldoende gedaan wordt om personen met een handicap te ondersteunen (ter vergelijking: maar 15% van personen van Belgische herkomst gaat akkoord met die stelling). Voor inclusief onderwijs voor kinderen met een fysieke handicap liggen de resultaten bij alle herkomstgroepen in dezelfde lijn (60-70% is voor inclusief onderwijs). Wanneer het gaat over kinderen met een verstandelijke handicap blijken personen van Belgische herkomst het minst te vinden voor inclusief onderwijs (27% vs. 40% van respondenten van EU- en niet-EU-herkomst van de 1ste generatie). We zien ook dat leerlingen met buitenlandse nationaliteit licht oververtegenwoordigd zijn in het buitengewoon onderwijs. In schooljaar 2022-2023 heeft 14% van de leerlingen in het buitengewoon onderwijs een niet-Belgische nationaliteit, tegenover 10% in het gewone secundair en 12% in het gewone kleuter- en lager onderwijs.

5. Debatten met stakeholders over samenleven

5.1. Debat over segregatie

5.1.1. Situering

De groeiende diversiteit in Vlaanderen stelt vele uitdagingen op het vlak van sociale cohesie en economische gelijkheid. 1 van die uitdagingen is ruimtelijke segregatie tegengaan. Vaak gaat die ook gepaard met een parallel aanbod van onderwijs, vrijetijdsvoorzieningen en horeca, wat de integratie en interactie tussen verschillende bevolkingsgroepen bemoeilijkt. Soms leidt dat zelfs tot stapelproblematiek, waarbij de kansarme bevolking in bepaalde buurten achterblijft terwijl anderen vertrekken.

Deze vorm van segregatie heeft gevolgen, zoals vooroordelen, stereotypen en een verminderde sociale interactie, maar heeft ook impact op economisch gebied. Het kan leiden tot minder ontwikkelde gebieden met beperkte toegang tot werkgelegenheid, onderwijs en economische kansen, wat bijdraagt aan armoede en ongelijkheid. Bovendien tast het de leefbaarheid van buurten aan, wat de aantrekkelijkheid om er te wonen en te investeren doet afnemen.

Het is daarom cruciaal om een effectief beleidskader te ontwikkelen dat sociale integratie bevordert, economische ongelijkheid vermindert en segregatie tegengaat. Die beleidsmaatregelen moeten rekening houden met regionale en stedelijke variabelen, en vereisen nauwe samenwerking tussen overheden, ontwikkelaars, gemeenschappen en individuen.

Probleemstelling stakeholdersdebat: hoe kan het beleid in Vlaanderen strategieën en maatregelen implementeren om actief bij te dragen aan de bevordering van sociale integratie en het effectief tegengaan van segregatie binnen diverse gemeenschappen?

⁸⁷ Bijkomende analyse op UN-MENAMAIS onderzoek (2023): https://assets.vlaanderen.be/image/upload/v1688564886/Personen_met_een_beperking_en_seksueel_geweld_-_Eindrapport_amzhpx.pdf

5.1.2. Setting en samenstelling

Het stakeholdersdebat rond segregatie vond plaats op 4 december 2023.

Volgende sprekers namen deel: Dirk Geldof (Odisee), Dirk Habils (Genk), Fred Dhont (directeur Socius), Stijn Oosterlynck (wetenschappelijk directeur HAI⁸⁸), Kalifa Diaby (Amal). Er werd actief in debat gegaan met het publiek dat uit een dertigtal deelnemers bestond, bestaande uit lokale besturen⁸⁹, Vlaamse entiteiten⁹⁰ en andere betrokkenen⁹¹.

Het debat startte met volgende 2 openingsvragen: Hoe definieer je segregatie? Wat zijn de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen rond segregatie? Vervolgens kregen de sprekers en het publiek enkele stellingen voorgelegd om te eindigen met concrete aanbevelingen.

5.1.3. Het stakeholdersdebat

Hoe definieer je segregatie?

We moeten een onderscheid maken tussen sociale segregatie en ruimtelijke segregatie:

- Sociale segregatie is de scheiding tussen verschillende groepen; er is niet veel interactie. Het gaat dan niet alleen over verschil qua herkomst, maar ook leeftijd, socio-economisch enz. Sociale segregatie heeft invloed op verschillende levenssferen.
- Ruimtelijke segregatie heeft vaak betrekking op scholen, wijken, buurten. Dat is zichtbaar en heeft vaak ook te maken met de woningmarkt. Ruimtelijke segregatie leidt niet altijd tot sociale segregatie of omgekeerd. Het gaat vaak samen, maar niet altijd.

Daarnaast kunnen we nog een onderscheid maken tussen georganiseerde segregatie (bijv. US, Zuid-Afrika) en organische segregatie (wat bij ons meer het geval is). Mensen zoeken zelf gelijkenissen op als beschermingsmechanisme.

Belangrijke topics daarbij zijn:

- Intentionaliteit: kiezen mensen bewust voor sociale segregatie of overkomt het hen?
- Is segregatie wel altijd problematisch?

Wat zijn de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen rond segregatie?

- De concentratiewijken waarover wij spreken bevatten heel veel verschillende nationaliteiten en herkomsten. We moeten actief inzetten op contacten tussen de verschillende herkomstgroepen, door ontmoeting te organiseren aan de schoolpoort, in de wijken enz.
- In het debat werd Genk als 'goede praktijk' aangehaald. Genk is een stad waar er meer lage inkomens, schoolse achterstand en uitvalcijfers zijn dan in andere regio's. In Genk heb je nog een wijk waar 85% van de mensen van Turkse en Marokkaanse origine is. Het is belangrijk om duurzaam te investeren. Kortlopende projecten hebben vaak te weinig resultaat. Superdiversiteit is er echt aanwezig en in 98% van de gevallen wordt goed samengeleefd, samengewerkt en gepraat. Slechts 1 à 2% van de situaties is problematisch. Daar moet wel op ingezet worden om te vermijden dat het escaleert.
- Uit onderzoek zou blijken dat organisaties met een etnisch-culturele focus subsidiëren meerwaarde kan bieden. Als vereniging bieden zij hun leden een *safe space* om van daaruit de opstap te kunnen maken naar het reguliere aanbod.
- Het feit dat bepaalde mensen maar heel kort aanwezig zijn in ons land vormt een grote uitdaging. Mensen zijn dan minder geneigd om in te zetten op integreren, taal leren, mensen uit de wijk leren kennen enz. In het algemeen is de bevolking vandaag veel mobieler geworden: wonen is niet meer voor het leven, huwelijken zijn niet meer voor het leven... Europa vormt daarbij ook een belangrijke schakel: vrij verkeer van personen

88 Hannah Arendt Instituut

89 Oostende, Gent, Sint- Niklaas, Ninove en Hasselt

90 Departement Onderwijs, Departement Omgeving, Agentschap Integratie en Inburgering, Departement Cultuur, Jeugd en Media, en Agentschap Binnenlands Bestuur

91 UHasselt, PIN vzw, Atlas (integratie en inburgering Antwerpen), Kenniscentrum Vlaamse Steden, Ocup vzw, Amal (Agentschap Integratie en Inburgering Gent vzw) en de VUB

brengt veel tijdelijke migranten naar ons land. Dat zorgt lokaal voor extra druk, want mensen zijn niet gericht op integratie en voelen niet de behoefte om de taal te leren. Bij Europese migranten is er bovendien geen verplicht te volgen inburgeringstraject.

- Taal en narratief zijn ook heel belangrijk. Sociale media versterken vaak de segregerende taal. Het gevaar schuilt hier in echokamers, 'verbubbeling' van de samenleving (link met polarisatie debat).
  - We moeten de socio-economische verschillen in onze samenleving zoveel mogelijk wegwerken. De basisgrondstof van segregatie is de kloof op de arbeidsmarkt die zich vertaalt in verschillen in inkomensniveau. Dat zet zich dan door op de woonmarkt, mensen hebben minder keuze waar ze willen wonen op basis van loon en zo krijg je zogenoemde concentratiewijken.
  - Formele dienstverleningsorganisaties (bijv. overheidsorganisaties, organisaties binnen de gezondheidszorg, kinderopvang, onderwijs...) hebben een hogere participatie van mensen met een hoger inkomen. Mensen die daar minder toegang toe hebben, vallen al snel uit de boot. Samenwerken met werk, welzijn en onderwijs op lokaal niveau is noodzakelijk. Onderwijs is bij uitstek een domein waar we de segregatie moeten aanpakken. Gebeurt dat niet dan waaiert het uit naar alle levensdomeinen en wordt het moeilijk om het nog te overbruggen. Segregatie aanpakken doe je door een algemeen beleid tegen ongelijkheid te voeren.
  - We moeten streven naar een warme maatschappij waarin iedereen zich thuis voelt en zich erkend voelt. Dat was bijvoorbeeld prominent aanwezig in de aanpak van Oekraïne-crisis. Daarbij is het belangrijk om racisme en discriminatie volop te bestrijden.
  - In een aantal gevallen probeert men te werken aan verbinding, maar stellen we vast dat heel wat mensen bezig zijn met overleven en niet met ontmoeting.
  - In onze samenleving moeten we ook blijvend inzetten op een goed waarden- en normenkompass, bijvoorbeeld de universele rechten van de mens – de volledige Vlaamse samenleving moet die respecteren.
  - We moeten inzetten op intergenerationale sociale stijging: ervoor zorgen dat jongeren een trapje omhoog kunnen klimmen op de ladder.
  - Er is nood aan divers personeelsbeleid: iedere burger zou zich vertegenwoordigd moeten zien / moeten herkennen.
  - Bij de aanleg van nieuwe wijken zouden er niet alleen architecten moeten worden samengebracht, maar zouden ook psychologen en sociologen aan het debat moeten deelnemen. Dat zou heel wat nieuwe inzichten opleveren.
- **Stelling: lokale besturen hebben een regierol in het detecteren en integreren van gesegregeerde gemeenschappen. De Vlaamse overheid heeft daarin een ondersteunende rol.**
- De regierol/nabijheid van het lokale bestuur speelt een belangrijke rol. Het lokale bestuur is de meest nabije overheid voor de burger. Hoewel het er per definitie het best voor geplaatst is, is investeren in de bestrijding van segregatie niet voor elk lokaal bestuur vanzelfsprekend. Het vraagt expliciete beleidskeuzes met inzet van capaciteit, die in de praktijk vaak ontbreekt. De Vlaamse overheid kan daarom nog meer inzetten op bijvoorbeeld wijkverbeteringscontracten.
  - Toch moeten we er ook rekening mee houden dat er geen enkel lokaal bestuur is dat de segregatie in haar totaliteit kan bestrijden. Op bepaalde dynamieken heb je als lokaal bestuur minder vat. Wanneer mensen in een nieuw land en daarbij in een weinig gewaardeerde job met laag loon terechtkomen, houden ze bijvoorbeeld vaak vast aan hun eigen cultuur/gemeenschap omdat dat het enige is waaruit ze nog trots kunnen halen.
  - Integratie gebeurt voor een groot deel door mensen elkaar te laten ontmoeten. Om die reden moeten we inzetten op buurtwerken en buurtorganisaties: contacten en ontmoeting op een informele manier installeren. Daarnaast gebeurt integratie in moderne samenlevingen via instellingen (onderwijs, zorg, kinderopvang), waar men als burger aanspraak op kan maken en die levensondersteunend werken. Zorgen voor gelijke toegankelijkheid van die instellingen is cruciaal.
- **Stelling: taal is essentieel om segregatie te bestrijden.**
- Vlaanderen heeft een diensteneconomie. Standaardtaal is heel belangrijk om hier een goede job te hebben. De Nederlandse taal kennen is ook essentieel om input te kunnen geven in de samenleving en om verbinding te kunnen maken met elkaar. Maar alleen kennis van het Nederlands is onvoldoende. Om echt te kunnen leren van elkaar en om elkaar beter te leren kennen is het ook belangrijk dat er ontmoeting is om Nederlands te spreken en dat we elkaars culturele code (waarden en normen) kennen. Verder is het ook belangrijk om het belang van het Nederlands als functionele meerwaarde te benadrukken en dat het geen ideologisch beladen

discours krijgt waarbij Nederlands kennen gelijkstaat aan culturele assimilatie.

- Superdiverse steden zijn supertalig/meertalig. Het is belangrijk om samen met het belang van de kennis van het Nederlands ook het belang van meertaligheid te benadrukken. Het mag geen of-ofverhaal zijn. Die meertalige realiteit erkennen is belangrijk. In de professionele context is iedereen gebaat met meertalenkennis (aanvullend op alleen het Nederlands).
- Vandaag leeft bij velen de indruk dat taal nog te vaak gebruikt wordt als lat om potentieel mee te bepalen. Bijvoorbeeld als taal tekortschiet, is er een risico dat er ten onrechte geadviseerd wordt om te kiezen voor studies of jobs met lage kwalificatie.

5.1.4. Conclusie en aanbevelingen van ABB

Het is belangrijk om duidelijk te definiëren wat we met ‘segregatie’ bedoelen. Afhankelijk van wat eronder verstaan wordt, zullen er andere beleidsmaatregelen nodig zijn. We moeten een onderscheid maken tussen diverse wijken, waarin mensen van diverse herkomst samenwonen en zogenaamde ‘parallele gemeenschappen’. In het debat werd een invulling aan het begrip segregatie gegeven, met de diverse buurt of wijk in het achterhoofd. Daardoor werden aanbevelingen geformuleerd die eerder te situeren zijn in het traditionele integratiebeleid.

Rond de bovenstaande invulling van het begrip, bouwden de Vlaamse overheid, onder meer via de agentschappen voor integratie en inburgering, maar ook en vooral onze gemeenten de laatste decennia heel wat expertise op. De meeste aanbevelingen hierboven nemen we dan ook dagelijks ter harte in de lokale werkingen overal in Vlaanderen. Indien we het vanuit de beleidsfocus hebben over ‘segregatie’ dan bedoelen we daarmee ‘parallele gemeenschappen’.

We spreken van ‘territoriale segregatie’ of ‘parallele gemeenschappen’ als inwoners van eenzelfde buitenlandse herkomst met elkaar samenwonen in hetzelfde gebied, naar dezelfde scholen gaan, vaak dezelfde arbeidsplaatsen frequenteren, deelnemen aan dezelfde vrijetijdsactiviteiten, dezelfde religie en dezelfde mediakanalen delen. Ze vormen als het ware letterlijk een parallele gemeenschap in Vlaanderen. Als gevolg daarvan is er geen of weinig contact met burgers die niet tot die gemeenschap behoren. Wonen in een parallele gemeenschap heeft vaak impact op de kennis van het Nederlands. Het is ook mogelijk dat er andere waarden en normen heersen en het kan bijgevolg leiden tot parallele waarden en normen. In het uiterste geval kan er sprake zijn van een eigen (alternatief) gezondheidssysteem of eigen rechtssysteem.

In een parallele gemeenschap wonen heeft zowel gevolgen voor diegenen die ertoe behoren als voor onze samenleving als geheel. Voor diegenen die er deel van uitmaken kan dat leiden tot minder kansen. Voor de samenleving als geheel heeft het een impact op de sociale samenhang. Parallele gemeenschappen zijn bovendien, doordat hun blik (via eigen mediakanalen) op het herkomstland is gericht, extra kwetsbaar voor buitenlandse beïnvloeding. Buitenlandse conflicten kunnen daardoor (nog) gemakkelijker worden geïmporteerd.

Een parallele gemeenschap heeft haar eigen zelfsturende systeem. Het is moeilijk om dat systeem te doorbreken en aansluiting te doen vinden met de Vlaamse samenleving. Initiatieven, onder meer vanuit het integratiebeleid (zie hierboven), bleken onvoldoende. Het is daarom nodig om out of the box te denken en gericht te experimenteren. We denken aan:

- Investeer in wetenschappelijk onderzoek naar parallele gemeenschappen in Vlaanderen, waarbij op basis van duidelijke kenmerken, de parallele gemeenschappen in Vlaanderen afgebakend worden, en naar geslaagde experimenten of succesformules in het buitenland.
- Experimenteer vanuit een integrale benadering met voldoende investeringsbudget. Het instrument ‘stadsvernieuwing’ dat het stedenbeleid hanteert is daarbij een interessant model: via stadsvernieuwing kiest het voor een veelsporige benadering, waarbij de mobiliteit, de toegankelijkheid, de esthetiek, de sociale samenhang, de omgeving, het voorzieningenaanbod... vanuit een globaal plan worden aangepakt. Stadsvernieuwingprojecten als LO2020 en Sledderlo in Genk zijn interessante voorbeelden. Daarin kunnen volgende elementen meegenomen worden:
  - Voer ruimtelijke ingrepen door om de toegankelijkheid van de buurt, de wijk of het woonwagenterrein voor ‘buitenstaanders’ te vergroten.

- Bekijk de mogelijkheid om een aantrekkingspool voor alle inwoners in de betrokken wijk, buurt of het woonwagenterrein in te plannen. Bijvoorbeeld de gemeentelijke bibliotheek, het cultureel centrum, een sportcomplex. Als de bewoners de buurt moeilijk verlaten, stimuleer dan andere inwoners om naar de buurt te komen.
- Het is daarbij belangrijk om de projecten in de afgebakende gebieden met wetenschappelijk onderzoek te begeleiden, zodat succesformules (en ook mislukkingen) gedocumenteerd zijn.
- Naast ruimtelijke ingrepen is het ook belangrijk om flankerende onderwijsmaatregelen in de betrokken scholen te nemen. Scholen in een parallelle gemeenschap zullen het extra moeilijk hebben aangezien zij geconfronteerd worden met een gemeenschappelijke taal die niet het Nederlands is. De uitdaging om de leerlingen voldoende met het Nederlands in contact te laten komen, zal dus groter zijn. Bovendien is de school een belangrijke motor voor internalisering van onze wetten en normen.

5.2. Debat over een veilige en toegankelijke publieke ruimte

5.2.1. Situering

Zorgen voor een veilige en toegankelijke publieke ruimte voor iedereen (ongeacht handicap, beperkte mobiliteit, geslacht, seksuele oriëntatie etc.) betekent het structureel integreren van inclusiviteit en diversiteit bij de inrichting van de publieke ruimte, zodat iedereen ten volle kan deelnemen aan de samenleving. Die inrichting steunt op 2 pijlers: toegankelijkheid en sociale veiligheid. Toegankelijkheid gaat over het fysiek vlotte, gebruiksvriendelijke en veilige gebruik van de publieke ruimte. Sociale veiligheid slaat op een publieke ruimte die voor de gebruiker veilig, verwelkomend en aantrekkelijk is en die de gebruiker tegen geweld of ander maatschappelijk ongewenst gedrag van anderen beschermt.

Onder publieke ruimte verstaan we parken, pleinen, straten en voet- en fietspaden, onroerend erfgoed, haltes, stationsomgevingen. Bij het debat over de inrichting van een toegankelijke en veilige publieke ruimte focussen we op gebruikers die behoren tot de doelgroepen van het gelijkemansbeleid, zoals personen met een handicap, vrouwen, lgbti+-personen enz.

De publieke ruimte is van en voor iedereen, maar is vandaag nog te veel ingericht op maat van de gemiddelde man. De inrichting van de stad en de publieke ruimte moet inclusiever. Personen met een handicap ondervinden dagelijks obstakels en drempels waardoor ze niet ten volle kunnen deelnemen aan het maatschappelijke leven. Voor meisjes, vrouwen, personen met een handicap en personen uit de lgbti+-gemeenschap of personen van andere herkomst, voelt de publieke ruimte soms als ontoegankelijk, onveilig of vijandig aan⁹². Dat ondermijnt hun bewegingsvrijheid en dwingt hen vermijdingsstrategieën te ontwikkelen.

Probleemstelling stakeholdersdebat: op welke manier kunnen we ervoor zorgen dat bij de planning en het beheer van het publieke domein inclusiviteit wordt opgenomen als een cruciale vereiste van elk ontwerp?

5.2.2. Setting en samenstelling

Het stakeholdersdebat rond veilige en toegankelijke publieke ruimte vond plaats maandag 4 december 2023. 5 experts gingen met elkaar in debat over 3 grote stellingen. Ook het publiek nam deel aan het debat via stellingen op Mentimeter. Het publiek bestond uit medewerkers van lokale besturen⁹³, Vlaamse entiteiten⁹⁴, en andere betrokken organisaties⁹⁵.

⁹² Onderzoek van Plan International in 2019 over straatintimidatie in Charleroi, Antwerpen en Brussel stelde dat 91% van de meisjes en 28% van de jongens tussen 18 en 24 jaar slachtoffer van seksuele intimidatie was en dat 1 op de 5 meisjes te maken kreeg met ongewenste aanrakingen.

⁹³ Antwerpen, Gent, Oostende, Sint-Niklaas, Roeselare, Kortrijk, Leuven, Maldegem en Hasselt

⁹⁴ Agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust, Departement MOW, Agentschap Overheidspersoneel, Inter – Toegankelijk Vlaanderen, en Agentschap Binnenlands Bestuur

⁹⁵ Universiteit Antwerpen, UGent, fourmind & EIDD DfA Europe, Howest Vital Cities, NOOZO, Muntpunt, RoSa vzw, Opera Ballet Vlaanderen, GO!, SBE nv, Sensoa vzw, çavaria en kabinet-Somers

Het panel bestond uit: Wendy Metten (directeur Inter⁹⁶), Reinhart Niesten (woordvoerder NOOZO⁹⁷), Els De Vos (professor Universiteit Antwerpen architectuur, expert in genderontwerp), Meron Knikman (voorzitter Vrouwenraad) en Els Pieraerts (toegankelijkheidsambtenaar Stad Brugge).

Het stakeholderspubliek bestond uit personen verbonden aan lokale besturen, het middenveld en de academische wereld, beleidsmedewerkers van de Vlaamse overheid.

Na het debat was er ruimte voor inspiratie op een informatiemarkt met goede praktijken van Zijlkaat, Sensoa, Plan International, L'architecture qui dégenre, Kind & Samenleving, Stad Brugge, Inter en Vital Cities.

5.2.3. Het stakeholdersdebat

Conclusies bij de stelling 'De publieke ruimte is niet neutraal ingericht, maar afgestemd op de gemiddelde mannelijke persoon'.

- Bij ontwerpers van de publieke ruimte zijn de **principes van universal design (UD)** nog te weinig een prioriteit. Er is geen sense of urgency. Ze ontwerpen te veel volgens de behoeften van de gemiddelde man (terwijl die niet bestaat).
- Historisch gezien komt dat voort uit de 19de-eeuwse ideologie van gescheiden sferen: vrouwen bleven thuis en alleen mannen vertoefden in de publieke ruimte. Naweeën van die mentaliteit zien we nog altijd terugkomen in de bebouwde ruimte (bijv. amper publieke toiletten voor vrouwen).
- De redenen voor het gebrek aan sense of urgency die worden aangehaald zijn: (1) we moeten al met zoveel rekening houden, (2) toegankelijkheidsaanpassingen zijn niet esthetisch en (3) regelgeving en sanctionering rond toegankelijkheid ontbreken.
- De manier waarop de publieke ruimte ontworpen is, heeft (nochtans) impact op grondrechten. Kwetsbare mensen, zoals personen met een handicap, kunnen daardoor niet ten volle deelnemen aan het maatschappelijk leven. Het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap stelt dat lidstaten passende maatregelen moeten nemen zodat personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen toegang hebben tot de fysieke omgeving, tot vervoer, informatie en communicatie.
- Een ontwerp van de publieke ruimte moet rekening houden met de noden van iedereen en dezelfde gebruiksmogelijkheden voorzien voor iedere gebruiker. Zo wordt er niet gestigmatiseerd. Uitgaan van de noden van een gemiddelde persoon is nooit een goed vertrekpunt. Het beste vertrekpunt is om te ontwerpen voor de meest kwetsbare, dan ontwerp je voor het grootste deel van de bevolking. Participatietrajecten hebben een grote meerwaarde om een diversiteit aan noden te capteren.
- Zet op alle fronten in op:
  - meer diversiteit/representativiteit: ontwerpers zijn vaak mannen, lectoren/docenten ook.
  - nood aan meer inbreng van ervaringsdeskundigen: participatietrajecten. Daarbij is het belangrijk om op te letten voor schijnparticipatie. Dat is sowieso evidentier bij grotere projecten, omdat er dan tijd en ruimte is voor een uitgebreide voorstudie rond de gebruikers. Dat is meestal niet het geval bij kleinere projecten.
  - bewustwording en sensibilisering van ontwerpers: dat is de basis, dat creëert het draagvlak. Als ontwerpers volgens de principes van *universal design* ontwerpen, nemen ze automatisch ieders belangen mee. Er is naast die technische kennis ook nood aan meer inleving. De UD-principes moeten een belangrijk onderdeel worden van de ontwerpopleidingen. Inter biedt al een gratis ondersteuningspakket aan voor opleidingsinstellingen (vormingen, inleefsessies, begeleidingen...). Inter ontwikkelde ook een lespakket voor docenten, een campagne en een toolbox voor studenten met goede praktijken, en tips en tricks.
  - de inclusiegedachte: bed die in vanaf stap 1. Neem ze structureel mee in de stadsplanning, zodat het een automatisme wordt. Belangrijk daarbij is om aandacht te hebben voor bewustwording bij onderaannemers. Uitvoerders zijn niet altijd mee met principes van UD.
  - Het belang van de keten van toegankelijkheid: principes van UD moeten het uitgangspunt zijn bij elk beleidsdomein. Als het openbaar vervoer bijvoorbeeld ontoegankelijk is, en de bestemming onbereikbaar is, dan is de keten doorbroken.

⁹⁶ Inter – Vlaams expertisecentrum toegankelijkheid

⁹⁷ Vlaamse adviesraad voor & door personen met een handicap

- Om een onveiligheidsgevoel tegen te gaan, volstaan soms redelijk eenvoudige aanpassingen. Bijvoorbeeld: de geur van urine in een metrostation zorgt voor een onveiligheidsgevoel. Dat kun je in principe eenvoudig oplossen door gerichte beleidsmaatregelen richting meer hygiëne in de metrostations. Ook principes van UD kunnen een onveiligheidsgevoel tegengaan: bijvoorbeeld de inrichting van een metrostation met brede (toe)gang, veel licht, geen vreemde hoekjes...

Conclusies bij de stelling 'Een veilige en toegankelijke publieke ruimte is niet te verzoenen met klimaat-inspanningen en erfgoed'.

- Er spelen verschillende belangen bij de inrichting van de publieke ruimte. Klimaatuitdagingen zorgen voor tal van veranderingen, ook in de publieke ruimte (elektrische wagens, e-steps en deelfietsen, doven van verlichting, ontharding). Het idee leeft dat onroerend erfgoed en toegankelijkheid niet met elkaar te rijmen zijn omdat de toegankelijkheidsvoorzieningen ten koste van de integriteit van het erfgoed zouden gaan.
- Het gaat vaak over valse tegenstellingen. Via participatie en dialoog kun je altijd oplossingen vinden. De uitweg is vaak een en-enverhaal en slimme, technische toepassingen. Er heersen nog te veel vooroordelen rond inclusief ontwerp. UD-principes kunnen mooi zijn, ook bij erfgoed.

Conclusies bij de stelling: 'Bij het inrichten van de publieke ruimte rekening houden met de noden van de gemiddelde vrouw bevestigt het stereotype en het hokjesdenken'.

- Sowieso is er rond gender nog te weinig sensibiliteit aanwezig. UGent heeft nu een cursus 'gender en planning', maar dat is nog revolutionair. Er hangt over het algemeen een stigma rond de regels van inclusiviteit. Ontwerpers beschouwen het als vrijheidsbeperkend.
- Er zouden meer vrouwelijke lectoren in ontwerpopleidingen moeten zijn.
- Er moet met diverse noden rekening gehouden worden. Voer in dat kader bijvoorbeeld een verplichting in om het advies van een inclusie-expert in te winnen bij bouwaanvragen (cf. Brussel) of schrijf een soort inclusietoets in bij ruimtelijke ordening (cf. gendermainstreaming).
- Maak de inclusiereflex structureel en maak er een ingebakken praktijk van in reguliere processen. Zo is die niet afhankelijk van bepaalde personeelsleden. Dat kan ofwel door subsidies, ofwel door een beleidskader. Vlaanderen kan handvatten aanreiken.
- Beleidsmakers die bezig zijn rond stadsplanning hebben kennis nodig, maar er is ook nood aan een grotere diversiteit onder hen. Als het een divers team is, draagt die diversiteit zich uit naar hun werk.
- Creëer draagvlak bij lokale besturen. In het kader van draagvlak en sensibiliteit is het van belang om een horizontale aanpak te hanteren. Alle beleidsdomeinen moeten mee zijn.

5.2.4. Conclusie en aanbevelingen van ABB

Neem bij de planning en het beheer van het publieke domein inclusiviteit op als een cruciale vereiste van elk ontwerp. Bouw daarom in het lokale beleidsproces, bij elk ontwerp van de publieke ruimte, structureel een inclusiereflex in. Verplicht bij elk ontwerp een inclusieanalyse en -advies van een UD-expert.

Zet daarnaast in op participatietrajecten met een zo divers mogelijke groep (ook kinderen). Elk lokaal beleidsdomein moet de principes van UD volgen (horizontale werking van UD die een inclusieve publieke ruimte nastreeft).

Creëer verder meer draagvlak bij de ontwerpers van de publieke ruimte en de lokale besturen door in te zetten op UD in ontwerpopleidingen en op bredere sensibilisering, informatie- en inlevingscampagnes.

5.3. Debat over versterking Nederlandse taal

5.3.1. Situering

Ondanks de inzet van de Vlaamse overheid en partnerorganisaties om de Nederlandse taal te versterken, blijft taalkennis een aanzienlijke barrière vormen voor de integratie van diverse groepen in onze samenleving.

Dat uit zich onder andere in verhoogde schoolachterstand bij kinderen met een andere thuistaal en beperkte kansen op werk. We zien ook tekortkomingen op het vlak van taalniveaus bij nieuwkomers: maar 2 op de 10 halen na 3 jaar het taalniveau B1. Specifieke uitdagingen zoals taalachterstand bij vrouwen – die impact heeft op hun loopbaan – en taalbarrières in de gezondheidszorg – die leiden tot miscommunicatie en hogere gezondheidskosten – benadrukken de complexiteit en nefaste gevolgen van het vraagstuk.

De problematiek benadrukt de noodzaak van een gecoördineerd en doeltreffend taalintegratiebeleid, waarbij we maatregelen kritisch moeten beoordelen en afstemmen op de behoeften en capaciteiten van anderstaligen.

Probleemstelling stakeholdersdebat: hoe kan de Vlaamse overheid een effectief en aangepast taalbeleid implementeren om de integratie van anderstaligen te bevorderen?

5.3.2. Setting en samenstelling

Het stakeholdersdebat 'Versterken van de Nederlandse taal' vond plaats op 6 oktober 2023. In de voormiddag waren er debattafels en na de middag was er een panelgesprek met experts.

In de voormiddag nodigden we enkele inspirerende sprekers uit: Pieter Duysburgh (Kenniscentrum Data & Maatschappij) sprak over AI en taal. Delphine Comijn (Project Aurora) kwam spreken over de mogelijkheden van NT2-lessen in het land van herkomst en doctoraatsstudent Fien De Malsche (Universiteit Antwerpen) lichtte haar onderzoek rond taalbeleid op de werkvloer toe.

Daarna organiseerden we 6 debattafels met aan elke tafel een afzonderlijk thema. Aan de tafels werden de verschillende stellingen besproken die het panel na de middag kreeg voorgelegd. Voor de debattafels nodigden we experts van verschillende beleidsdomeinen⁹⁸ en organisaties⁹⁹ uit, zoals de VDAB, het onderwijs, onderzoekers en de agentschappen voor integratie en inburgering. Na de namiddag brachten we een panel van 5 experts samen om de nodige expertise en bedenkingen bij de voorgelegde stellingen te bespreken. Dat panel bestond uit: Gunther Van Neste (kabinetschef van minister Rutten en voormalig directeur van het Huis van het Nederlands Brussel), Peter Jolling (Huis van het Nederlands Brussel), Michiel Bonte (VDAB), An De Moor en Marieke Vanbuel (UGent).

We legden volgende stellingen voor, zowel op de debattafels als tijdens het panelgesprek:

- Ondanks de ruime investering in Nederlandse taallessen en oefenkansen versterken we de Nederlandse taal niet.
- Er is nood aan een minister van Taal om tot een gecoördineerde en onderbouwde aanpak van taal en taalbeleid te komen.
- De Vlaamse overheid moet niet langer investeren in een aanbod sociaal tolken, maar moet investeren in onderzoek naar innovatieve manieren om de Nederlandse taal te versterken.
- De taalvereisten in verschillende beleidsdomeinen vormen een drempel naar de arbeidsmarkt.
- Anderstaligen kunnen beter al taallessen Nederlands volgen in het land van herkomst voor ze naar Vlaanderen vertrekken.
- Door meer in te zetten op het leren gebruiken van duidelijk Nederlands in onze samenleving bereiken we meer dan met een uitbreiding van het NT2-aanbod voor anderstaligen.

98 Departement Onderwijs en Vorming, Agentschap Integratie en Inburgering, Wonen in Vlaanderen, Vlaamse Onderwijsraad en Agentschap Binnenvlaanderen Bestuur

99 Universiteit Antwerpen, KU Leuven, VDAB, Stad Mechelen, VVM De Lijn, Amal, Ligo, Centra voor Basiseducatie, vzw 'de Rand', Huis van het Nederlands Brussel, AHOVOKS, Nederlandse Taalunie, OVSG, GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, Katholiek Onderwijs Vlaanderen, Actiris, Universiteit Antwerpen en Muntpunt

5.3.3. Het stakeholdersdebat

- ▶ **Stelling 1: ondanks de ruime investering in Nederlandse taalcursussen en oefenkansen versterken we de Nederlandse taal niet.**
  - De stelling vond gedurende de dag geen navolging. Zowel het panel als de debattafels geven aan dat de interesse in het leren van de Nederlandse taal bij anderstaligen groot is. Dat werd opnieuw duidelijk tijdens de Oekraïne-crisis toen tijdelijk ontheemden sterk gebruikmaakten van onder meer de begeleidingen naar een NT2-aanbod op maat.
  - Ook onderzoek spreekt de stelling tegen. Uit onderzoek blijkt dat anderstaligen ook na de taallessen vooruitgang boeken. Daarvoor is motivatie noodzakelijk en moeten we oefenkansen Nederlands blijven aanbieden. Want een taal leren is geen lineair proces, maar kent ook terugvallen.
  - NT2-leerkrachten en werkgevers spelen een belangrijke rol in de motivatie. Leerkrachten kunnen de inhoud van de lessen aanpassen aan de leefsituaties van anderstaligen zodat de anderstaligen meer aansluiting vinden bij de inhoud en daardoor de lessen kunnen omzetten in de praktijk. Ook werkgevers kunnen anderstaligen verder aanmoedigen om de Nederlandse taal te leren. Dat kan door taalondersteuning op de werkvloer te organiseren, taallessen aan te bieden en een goed taalbeleid te voeren.
  - Tot slot is het belangrijk om een holistisch beleid te voeren en in te zetten op verschillende aspecten die de anderstaligen blijvend motiveren om in te zetten op taalverwerving. Zo kan bijvoorbeeld diploma-gelijkschakeling een belangrijke rol spelen in de motivatie van anderstaligen om de Nederlandse taal te leren.

- ▶ **Stelling 2: er is nood aan een minister van Taal om tot een gecoördineerde en onderbouwde aanpak van taal en taalbeleid te komen.**
  - Noch de panelleden, noch de experts aan de debattafels zijn het eens over de nood aan een minister van Taal. Sommige panelleden zijn van mening dat die bevoegdheid al bij de huidige minister van Integratie ligt (taalbeleid is ook onderdeel van het Integratiedecreet) en dat een titelverruiming daarom niet nodig is. Taal is sowieso een transversaal en horizontaal thema. Het is aan alle ministers om in te zetten op taal en taalbeleid binnen hun bevoegdheden.
  - Andere panelleden zijn juist van mening dat de nadruk op de bevoegdheid bij een specifieke minister uiterst noodzakelijk is. Hoewel de bevoegdheid om te werken rond taal en taalbeleid al bestaat, wordt die vaker ondergesneeuwd door andere bevoegdheden van de minister. Een specifiek bevoegde minister kan zorgen voor de nodige hefboomen om er ook een beleid rond te voeren.
  - Wel zijn alle panelleden en de debattafels het erover eens dat de coördinatie van het thema 'taal' meer naar de voorgrond moet treden. Daarbij is een duidelijke en zichtbare regierol belangrijk. Door middel van die coördinatie kunnen we tussen de verschillende beleidsdomeinen en organisaties bruggen bouwen. Dat zorgt ervoor dat het bestaande aanbod duidelijk is voor zowel de anderstaligen als de organisaties zelf. Dat zorgt ook voor een aanspreekpunt over het thema.

- ▶ **Stelling 3: de Vlaamse overheid moet niet langer investeren in een aanbod sociaal tolken, maar moet investeren in onderzoek naar innovatieve manieren om de Nederlandse taal te versterken.**
  - Zowel de panelleden als de debattafels vonden de stelling te radicaal. Sociaal tolken is een van de maatregelen van de communicatiewaaiër die de agentschappen voor integratie en inburgering aanbieden om de communicatie met anderstaligen te ondersteunen. Dat aanbod afschaffen is volgens de debattafels te verregaand. De experts vrezen dat wanneer sociaal tolken en vertalen alleen nog privaat aangeboden wordt, er weinig gebruik van gemaakt zal worden. Dat gaat ten koste van de anderstaligen die in complexe gesprekken niet de noodzakelijke informatie begrijpen. Wel zijn de experts en de debattafels het eens dat we de functie en inzetbaarheid van sociaal tolken en vertalen moeten herbekijken onder andere door meer in te zetten op innovatievere methodes zoals AI. Deze aanpassingen kunnen besparingen op dat aanbod mogelijk maken: AI en vertaalapplicaties gebruiken, het beslissingsmodel voor het gebruik van sociaal tolken herzien en die tolken efficiënt inzetten, en meer vrijwillige tolken inzetten.

- ▶ **Stelling 4: de taalvereisten in verschillende beleidsdomeinen vormen een drempel naar de arbeidsmarkt.**
  - De debattafels en het panel zijn het eens dat taalvereisten een mogelijkheid zijn om de Nederlandse taal te versterken. Maar taalvereisten mogen geen uitval in de hand werken, ze moeten anderstaligen juist kansen geven. We moeten de balans tussen beide vinden.
  - Een belangrijk aandachtspunt is dat we taalvereisten voldoende onderbouwd moeten opleggen. Dat kan onder andere door een taalprofiel op te maken en te volgen. Dat taalprofiel geeft onder meer aan welk taalniveau vereist is voor een bepaalde job.
  - Daarnaast is het belangrijk om werkgevers te sensibiliseren over het verwachte taalniveau. Ook hier kunnen te hoge verwachtingen leiden tot een drempel naar de arbeidsmarkt.
  - Tot slot geeft het panel aan dat we te vaak alleen kijken naar de voordelen van het beheersen van het Nederlands. Meertaligheid kent ook een aantal voordelen, bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt. Die voordelen zouden we meer mogen belichten.

- ▶ **Stelling 5: anderstaligen kunnen beter al taallessen Nederlands volgen in het land van herkomst voor ze naar Vlaanderen vertrekken.**
  - Taallessen in het buitenland bieden volgens de debattafels mogelijkheden, maar dat geldt niet voor iedereen. Voornamelijk anderstaligen die al een perspectief hebben om te verhuizen naar Vlaanderen hebben baat bij taallessen in het land van herkomst.
  - Daarnaast is het belangrijk om dat aanbod te combineren met oefenkansen Nederlands. De Nederlandse taal leer je niet alleen binnen het formele aanbod, maar ook op informele momenten (al dan niet georganiseerd). Daar kunnen we ook mogelijkheden voor zoeken.

- ▶ **Stelling 6: door meer in te zetten op het leren gebruiken van duidelijk Nederlands in onze samenleving bereiken we meer dan met een uitbreiding van het NT2-aanbod voor anderstaligen.**
  - Zowel de debattafels als het panel stellen vast dat op dit moment veel verwachtingen liggen bij de andersstaligen, maar dat de taak van de ontvangende samenleving ook een belangrijke rol speelt in het leerproces van anderstaligen.
  - Ook de ontvangende samenleving kan de eigen taal aanpassen aan de gesprekspartners. Alleen op die manier kan een anderstalige de taal leren en blijven oefenen. Het is belangrijk om de Nederlandstaligen daarin te ondersteunen en handvatten aan te reiken.

5.3.4. Conclusie en aanbevelingen van ABB

ABB concludeert dat we het Nederlands meer kunnen versterken door verder in te zetten op volgende zaken:

1. Een gecoördineerd taalbeleid.

Taal is een transversaal en horizontaal thema. De ondersteuning van anderstaligen in hun leerproces gebeurt binnen verschillende beleidsdomeinen. Zo voorziet het volwassenenonderwijs in formele taallessen, ondersteunt de VDAB in het leren van het Nederlands op de werkvloer en organiseren verschillende organisaties Nederlandse oefenkansen.

Door meer in te zetten op een gecoördineerd taalbeleid kunnen we verder bruggen en samenwerkingen uitbouwen tussen de verschillende organisaties en beleidsdomeinen. Op die manier blijven partners op de hoogte van elkaars initiatieven en kunnen ze expertise uitwisselen. De coördinatie van taalbeleid zorgt ook voor een duidelijke en zichtbare regierol en een aanspreekpunt. De agentschappen voor integratie en inburgering en het Huis van het Nederlands Brussel zijn daarbij partners en aanspreekpunten om het versterken van de Nederlandse taal te ondersteunen.

2. Een evidencebased beleid.

Experts benadrukten gedurende het debat meermaals het belang van evidencebased beleid bij taalverwer-

ving en het aanleren van de Nederlandse taal. De veranderingen op het vlak van digitalisering en technologie kunnen ook op het vlak van taal een belangrijke rol spelen. Het is daarom belangrijk om die veranderingen nauwlettend op te volgen en onderzoek te voeren naar de manier waarop we ze kunnen inzetten in taalverwerving, tolkdiensten...¹⁰⁰

Taalvereisten zouden altijd moeten vertrekken van een duidelijke analyse van de noden waarvoor men ze oplegt (onder andere door taalprofielen op te maken). Op die manier krijgt zowel degene die de taal leert als de ontvangende samenleving de correcte verwachtingen over het taalniveau. Dat taalniveau moet een beginpunt zijn en geen eindpunt. Er moet blijvend ingezet worden op het verbeteren van het taalniveau. Door het taalniveau als beginpunt te zien, vermijden we dat er nodeloze vertraging in de activering of op andere domeinen zou ontstaan.

Tot slot toont onderzoek al aan dat een taal leren geen lineaire curve is. Wie een taal leert, kent op verschillende momenten een terugval. Het is dan belangrijk om op die momenten meer ondersteuning te bieden. Daarvoor is bijkomend onderzoek nodig naar het leerproces, de leercurve en de noden aan ondersteuning van anderstaligen. Daarbij komt dat ook meertaligheid een positief effect kan hebben op de motivatie en het leerproces. Ook dat is een interessant onderzoeksonderwerp. Door het leerproces van anderstaligen in kaart te brengen, kan de overheid meer doeltreffende en gerichte handvatten aanbieden en noodzakelijke actoren betrekken.

3. Een flexibele, continue en innovatieve ondersteuning.

De motivatie en levenssituatie is bij iedereen die een taal leert anders. Een flexibel aanbod aan taallessen kan tegemoetkomen aan die verschillen. Die flexibiliteit situeert zich zowel in de organisatie, als in de inhoud van de NT2-lessen. Momenteel beschikken centra al over een NT2-aanbod dat ze op verschillende momenten aanbieden, zoals afstandsonderwijs, weekendlessen, en avondonderwijs. Dat aanbod kunnen we nog verder uitbreiden en ontwikkelen naar bijvoorbeeld taallessen op de werkvloer of taallessen in de kinderopvang. Het stakeholdersdebat wees daarnaast op de nood aan een flexibele inhoud op basis van de interesses van wie de taal leert. Die interesses aanwakkeren is noodzakelijk voor de motivatie van anderstaligen om de taal te leren en te onderhouden. De rol van de docenten is essentieel in dit verhaal. Leerkrachten kunnen inspelen op de motivatie van de leerlingen. Ook de NT2-leerkracht heeft daarvoor extra ondersteuning nodig. Een zorgcoördinator, zoals die al bestaat in het basis- en secundair onderwijs, kan die ondersteuning bieden. De zorgcoördinator ondersteunt klassen en geeft specifieke aandacht aan de individuele leerbehoeften en noden van een cursist.

Daarnaast leer je een taal niet alleen in het formele NT2-aanbod. Ook tijdens informele momenten (al dan niet georganiseerd) is het belangrijk dat anderstaligen in contact komen met het Nederlands. Uit onderzoek blijkt dat het taalniveau van anderstaligen na het formele lessenaanbod vaak daalt. De verklaring: ze hebben niet genoeg momenten waarop ze het Nederlands kunnen oefenen. De continuïteit van de ondersteuning in de verschillende fases van het leerproces is daarom essentieel.

Tot slot speelt ook de ontvangende samenleving een grote rol in het leerproces van anderstaligen. Om die rol goed te kunnen vervullen, is het belangrijk om ook de ontvangende samenleving handvatten aan te reiken om goed te communiceren met en naar anderstaligen.

5.4. Debat over online polarisatie

5.4.1. Situering

Polarisering bestrijden past binnen de opdracht om het samenleven tussen alle burgers te bevorderen en uitwassen zoals radicalisering, extremisme, discriminatie en racisme tegen te gaan. Dat raakt zowel het horizontale integratie- en gelijkheidsbeleid als het beleid van de Vlaamse overheid voor de preventie van gewelddadige radicalisering, extremisme, terrorisme en schadelijke polarisatie.

Het gaat daarbij alleen om schadelijke polarisatie. Polarisatie wordt schadelijk als er sprake is van een groei-

¹⁰⁰ Zie ook debat 'Lokaal talent' en de genoemde aanbevelingen

ende sociaal-emotionele afstand, een groeiend wantrouwen en een verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving, die leiden of kunnen leiden tot (toename van) spanningen en risico's voor de sociale veiligheid. Schadelijke polarisatie kan zo leiden tot het verheerlijken en zelfs plegen van geweld of andere inbreuken op de wet. De focus ligt daarbij bovendien op schadelijke polarisatie online.

Het beleid dat schadelijke polarisering online bestrijdt, zet ook in op online hoffelijk en respectvol met elkaar omgaan. Het wil bijdragen aan een veiligere en socialere online omgeving.

Dit beleid is broodnodig omdat door allerlei recente gebeurtenissen, zoals bijvoorbeeld de COVID-19-pandemie en de oorlog in Oekraïne, schadelijke polarisatie, wantrouwen tussen burgers en overheid en tussen burgers onderling, haatspraak en desinformatie sterk zijn toegenomen in onze samenleving. Die trend wordt online gemakkelijk verder uitvergroot en versterkt. Het gevaar voor schadelijke polarisatie online is wel niet op alle sociale media even groot. Jongeren en mensen met een lage sociale status lijken er het meest kwetsbaar voor¹⁰¹.

Probleemstelling stakeholdersdebat: hoe zetten we als Vlaamse overheid in op het bestrijden van schadelijke online polarisatie?

5.4.2. Setting en samenstelling

Het stakeholdersdebat over online polarisatie vond plaats op 11 september 2023. 5 experts, ieder vanuit een andere invalshoek, gingen met elkaar in debat rond een aantal stellingen. Ook het publiek nam deel aan het debat via stellingen op Mentimeter. Het publiek bestond uit lokale besturen¹⁰², middenveld¹⁰³, academici¹⁰⁴, andere betrokken organisaties¹⁰⁵ en beleidsmedewerkers van de Vlaamse overheid¹⁰⁶.

Het panel bestond uit: Bert Pieters (Mediawijs), Maarten Van Alstein (Vlaams Vredesinstituut), Guy De Pauw (Textgain), Christophe Busch (Hannah Arendt Instituut) en Karien Lantmeeters (politiezones CARMA).

5.4.3. Het stakeholdersdebat

Het stakeholdersdebat bevestigde dat in onze democratie alleen schadelijke polarisatie problematisch is. Die manifesteert zich tussen mensen die 'de ander' percipiëren als iemand die veel verder afstaat van hun ideeën dan werkelijk het geval, tussen groepen in de samenleving die vijandbeelden van elkaar ontwikkelen. Dat hangt samen met de *politics of mistrust*, waarbij politieke actoren en electoraten elkaar niet meer vertrouwen door polarisatie, en met de *politics of lying*, waarbij politici en opiniemakers leugens en desinformatie verspreiden om de opinie van de bevolking te beïnvloeden. Het stakeholdersdebat bevestigde ook dat haatspraak en racisme op sociale media recent een groot probleem geworden zijn¹⁰⁷.

Een panellid gaf aan dat overheden, ook lokale overheden, zich bewuster moeten zijn van de narratieven die versterkt worden. Er zijn grenzen aan wat gezegd kan worden in onze rechtsstaat en die moet de overheid met repressieve middelen handhaven. Daarnaast moet de overheid zich bewust zijn van wie een platform krijgt en van de impact daarvan. Een klimaatontkenner op dezelfde hoogte zetten als een wetenschapper door beide in debat te laten gaan, legitimeert onterecht de klimaatontkenner.

101 In zijn rapporten maakte OCAD diverse analyses, zowel naar aanleiding van de pandemie en de organisaties die daarover gerichte desinformatie en complottheorieën verspreiden als naar aanleiding van de oorlog in Oekraïne en de rol die Rusland speelt inzake desinformatie op sociale media. richten toxisch was.

102 As, Genk, Houthalen, Zutendaal, Bree, Bocholt, Oudsbergen, Kinrooi, Antwerpen, Menen, Oostende, Mechelen, Halle, Leuven, Sint-Niklaas, Vilvoorde en Aalst

103 Avansa Oost-Brabant, Tumult vzw, RoSa vzw, VVSG, Hannah Arendt Instituut, Kazerne Dossin, Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie en Mediawijs

104 Thomas More en Kortom

105 VGC, de federale politie, Groen, N-VA en VRT

106 Agentschap Integratie en Inburgering, Agentschap Justitie en Handhaving, agentschap Opgroeien, VMRI en Agentschap Binnenlands Bestuur

107 zie metingen Textgain van online uitingen van racisme, seksisme en dreigementen: van 2017 tot 2020 verdrievoudigden racisme en dreigementen en verdubbelde seksisme. Tussen 2022 en 2023 verdrievoudigde racisme opnieuw. De meting tussen 2017 en 2020 gebeurde op basis van een vaste set van toxische termen waarop Textgain dagelijks monitorde. De 2de telling, tussen 2019 en 2022, gebeurde op basis van een grote dagelijkse sample van socialemediaberichten waarbij geteld werd welk percentage van de berichten toxisch was.

De geluiden vanuit en over het lokale bestuursniveau klinken divers: zo wordt de nood aan het versterken van positieve online interacties benadrukt. De politiezone CARMA werkt daarvoor bijvoorbeeld samen met Textgain. De stakeholders geven aan dat lokale besturen geen mandaat hebben om zich als lokaal bestuur in de online wereld te bewegen. Ook het tegenovergestelde wordt bepleit: de online wereld is een extensie van de 'echte' wereld en de overheid moet daarom ook in de online wereld in contact zijn en blijven met de burger. Ook het panel bevestigde dat de overheid in beide werelden in contact moet treden met de burger. Voor jongeren bijvoorbeeld is er zelfs geen grens (meer) tussen beide werelden.

Het stakeholdersdebat bevestigde dat vroeg ingrijpen en inzetten op preventie het beste middel is tegen schadelijke polarisatie zoals bijvoorbeeld misinformatie en complotten. Bijzondere aandacht moet daarbij gaan naar de jeugd, het jeugdwerk, het onderwijs en het gezin. Een panellid vond dat het jeugdwerk niet of onvoldoende online was. Een ander panellid waarschuwde voor social media en de techniek van konijnenhollen die er wordt gehanteerd. Voor 18 aanwezigen lag de oplossing voor polarisatie in de 'echte wereld' terwijl 13 aanwezigen die in de online wereld situeerden.

Om jongeren online weerbaarder te maken moeten we focussen op digitale geletterdheid en andere vaardigheden. Leerkrachten moeten verder leren omgaan met haatspraak. Met de digitalisering van de leefwereld van jongeren zijn ook nieuwe dreigingen opgekomen, zoals grooming. Ook daarvoor moeten we jongeren behoeden op school. De samenleving moet zich meer bewust worden van biases en hoe algoritmes ons richting echo-kamers sturen.

De stakeholders herhalen dat lokale besturen de negatieve perceptie die groepen van elkaar hebben en online versterken, kunnen ombuigen door positieve polarisatie, dialoog en interactie te faciliteren. Een van de panelleden vond daarbij een intergemeentelijke aanpak cruciaal. De online wereld is van een veel grotere schaal dan een klein lokaal bestuur: lokale besturen moeten dus opschalen.

Op het einde van het debat deden de meeste aanwezigen in een Mentimeter volgende beleidsaanbevelingen: aanpakken van de jongerenproblematiek, aanpak in het onderwijs, *code of conduct* voor politici (bewustwording van rol en impact), dialoog met de burger.

5.4.4. Conclusie en aanbevelingen van ABB

Tijdens de volgende regeerperiode moeten we verder inzetten op de preventie van schadelijke (online) polarisatie en de lokale besturen daarbij ondersteunen. De aanpak kan passen in een ruimer beleid rond sociale samenhang en samenleven, en een specifiek beleid voor de preventie van gewelddadige radicalisering, extremisme, terrorisme en schadelijke polarisatie¹.

Voor de uitrol van de aanpak van schadelijke (online) polarisatie destilleren we, op basis van het debat, onderstaande aanbevelingen:

1. Kijk uit dat je (online) polarisatie niet op zich problematiseert. Polarisation is eigen aan en gezond voor een democratische samenleving. Houd binnen een beleid voor de aanpak van gewelddadige radicalisering de focus voldoende scherp: alleen schadelijke polarisatie komt in het vizier. Binnen een ruimer beleid, waar de focus ligt op sociale samenhang, is het juist wel van belang om in te zetten op randvoorwaarden om de goede werking van de democratie te ondersteunen: leren debatteren met respect voor eenieders mening, plekken creëren om democratisch van gedachten te wisselen rond polariserende thema's, leren luisteren, methodieken ontwikkelen als *deep democracy*, inzetten op verbindende thema's en activiteiten... Investeer verder in de uitwisseling van goede praktijken en methodieken.
2. De offline en online wereld staan niet los van elkaar. Het heeft bijgevolg weinig zin om alleen in te zetten op een van beide. Beide zijn onderdeel van de samenleving en dus de 'echte' wereld. Een beleid moet maatregelen nemen die zich op het geheel richten. De lokale overheid moet rechtstreeks in contact blijven treden met de burger.
3. Jongeren zijn een belangrijke doelgroep als we een beleid willen voeren rond online polarisatie. Werk in de 1ste plaats ondersteuning uit voor jeugd(welzijns)werkers en het onderwijs opdat zij zich vlotter kunnen

bewegen in de online wereld. Optimaliseer en verspreid methodieken voor online hulpverlening binnen het jeugdwerkzorg. Daarbij kunnen experimenten in bepaalde centrumsteden verder worden opgeschaald.

4. Zet (nog) sterker in op mediawijsheid en online geletterdheid om desinformatie en misinformatie tegen te gaan. Onderwijs en de lokale besturen, vanuit hun regierol, zijn daarin belangrijke actoren.
5. Ondersteun lokale besturen verder om zich te bewegen op online media, lokale online tendensen te monitoren en er op een adequate manier mee om te gaan, bijvoorbeeld door een verbindende moderatie op online platformen en positieve online interacties. De afgelopen jaren zijn daarin al belangrijke stappen gezet: via de subsidiëring van Textgain in het kader van het expertennetwerk, experimentele projectsubsidies aan lokale besturen, de vorming Reconnect van het Agentschap Integratie en Inburgering en het project PolarProf van het Hannah Arendt Instituut. Veranker de geboden ondersteuning in de meerjarenplanning bij de erkenning van (een) partnerorganisatie(s) in het kader van het decreet over het Vlaamse beleid voor de preventie van gewelddadige radicalisering, extremisme, terrorisme en schadelijke polarisatie. De partnerorganisatie zal daarnaast in het bijzonder moeten inzetten op concrete hands-on ondersteuning en maatwerk, waarvoor we een blijvende nood noteren. Uit het debat bleek dat lokale besturen niet altijd op de hoogte zijn van het aanbod: een afgestemd en globaal aanbod via (een) partnerorganisatie(s) moet ertoe bijdragen dat lokale besturen eenvoudig de weg vinden naar een aanbod op maat.
6. Werk aan sensibilisering rond konijnenholen en online bubbels om complottheorieën, schadelijke polarisatie en selectieve informatie tegen te gaan. Jongeren, maar niet uitsluitend zij, vormen daarin een belangrijke doelgroep.
7. Probeer initiatieven uit die de connectie tussen de online wereld en de 'echte' wereld versterken: haatspraak blijkt mee te worden veroorzaakt door het gebrek aan connectie met medegebruikers op online media.

AGENTSCHAP BINNENLANDS BESTUUR

Koning Albert II laan 15 bus 215

1210 BRUSSEL

binnenland@vlaanderen.be

vlaanderen.be/abb